

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Informacijos ir komunikacijos katedra

VAIDOTAS DANIUS
Informacijos sistemų vadybos magistratūros programos studentas

VIRTUALI ERDVĖ — NAUJA UŽDARŲ BENDRUOMENIŲ PLĖTIMOSI
SRITIS

Magistro darbas

Vadovas doc. Beata Grebliauskienė

Vilnius, 2008

Danius, Vaidotas

Autoriaus ženklas: Da254, Virtuali erdvė — nauja uždaru bendruomenių plėtimosi sritis: magistro darbas /Danius, Vaidotas; mokslinis vadovas Grebliauskienė, Beata; Vilniaus universitetas.

Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2008. – 57, [1] lap.: lent. – Maš. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 54–57 (45 pavad.).
UDK indeksas: 316.42

Raktiniai žodžiai: *uždaro bendruomenės, virtuali erdvė, identitetas, virtuali bendruomenė, uždara virtuali bendruomenė*

Magistro darbo objektas — uždaro bendruomenės ir virtuali erdvė. *Darbo tikslas* — išanalizuoti kaip uždaro bendruomenės naudojami virtualios erdvės teikiamais privalumais. Darbo tikslui pasiekti yra formuluojami tokie *uždaviniai*: nustatyti, kokios savybės būdingos uždarams bendruomenėms; išnagrinėti, kokios virtualios erdvės charakteristikos sudaro prielaidas uždaru bendruomenių plėtimuisi; pateikti virtualių bendruomenių klasifikaciją didžiausią dėmesį skiriant toms bendruomenių grupėms, kurios gali būti aktualiausios uždarams bendruomenėms; išnagrinėti įvairius galimus tikslus, kuriuos uždaro bendruomenės įgyvendina virtualioje erdvėje. Anonimiškumo užsitikrinimo galimybė, griežtos kontrolės nebuvimas yra itin aktualūs aspektai neteisėtai veikiančioms organizacijoms, tokioms kaip teroristinės grupės, nusikalstamos grupuotės. Anonimiškumo užsitikrinimas ir kontrolės mechanizmų trūkumas neteisėtoms uždarams bendruomenėms ypač naudingas renkant lėšas bendruomenės veiklos palaikymui, naujų narių verbavimui bei veiklos koordinavimui. Dėl nepaprastai didelio prieinamos informacijos kiekio bendruomenių nariai ir veiklą koordinuojantys lyderiai gali sekti visame pasaulyje vykstančius įvykius, rinkti duomenis apie priešiškas grupes ir jais remiantis planuoti savo veiklą. Kita vertus, sudaromos palankios sąlygos ir pačioms uždarams bendruomenėms pateikti informaciją apie save, savo tikslus, ideologiją ir kitas svarbias detales. Bendravimui skirtos technologijos, tokios kaip pokalbių kambariai, įvairios sinchroninio bendravimo programos, uždarams bendruomenėms yra naudingos koordinuojant savo veiklą su geografiškai nutolusiais padaliniais, dalinantis slapta šifruota informacija. Darbas yra aktualus tiek teorine, tiek praktine prasme. Pateikiama uždaru bendruomenių veiklos analizė atsižvelgiant į šiuolaikinių komunikacijos priemonių daromą poveikį gali būti naudinga visiems, tiriantiems visuomenėje vykstančius pokyčius (komunikacijos specialistams, sociologams, psichologams).

Turinys

ĮVADAS	5
1. UŽDAROS BENDRUOMENĖS.....	8
1.1 Bendruomenės sąvoka	8
1.2 Grupių charakteristikos.....	10
1.3 Bendruomenių uždarumas	13
2. VIRTUALI ERDVĖ	17
2.1 Asmens identitetas virtualioje erdvėje.....	17
2.2 Bendravimas virtualioje erdvėje	22
2.3 Grupių formavimasis internete: virtualios bendruomenės.....	25
3. UŽDARŲ BENDRUOMENIŲ VEIKLA VIRTUALIOJE ERDVĖJE	37
3.1 Verbavimas	39
3.2 Lėšų rinkimas.....	41
3.3 Informacijos rinkimas	42
3.4 Informacijos pateikimas.....	44
3.5 Apsikeitimas informacija ir veiklos koordinavimas	47
3.6 Virtualių bendruomenių formavimas uždarų bendruomenių pagrindu	48
IŠVADOS	52
Virtual space — new area for closed communities to develop (summary).....	54
Bibliografinių nuorodų sąrašas	55
Priedas 1: Teroristinės grupės Al Qaeda tinklo dalis.....	59

IVADAS

XX amžiaus pabaigoje prasidėjusi informacinė revoliucija, atsiradęs internetas, kitos modernios technologijos – viena iš šiuolaikinio globalaus pasaulio sudedamųjų dalių. Tai, kaip modernios technologijos, virtualios erdvės vystymasis paveikė ir toliau veikia socialinius žmogaus gyvenimo aspektus, jo asmenybės formavimą, santykius su kitais žmonėmis, bendruomenių sampratą, tapo daugelio mokslo disciplinų nagrinėjimo objektu. Virtualioje erdvėje besiformuojantys tinklai domina ne tik sociologus, psichologus, bet ir komunikacijos mokslų atstovus. Tai vienas iš aktualiausių šiuolaikinių tyrimo objektų. Vis dėlto, nepaisant didelio mokslininkų susidomėjimo šiuolaikinių informacinių ir ryšio technologijų poveikiu žmonių gyvenimui ir santykiams, uždarų bendruomenių vystymuisi skiriama nedaug dėmesio.

Tiesiogiai šia tema parašytų mokslo darbų nėra. Vis dėlto iš prieinamos informacijos apie uždarus bendruomenes (daugiau tyrinėjamas sociologijos mokslo atstovų) bei apie tokius virtualios erdvės aspektus, kaip asmens identitetas, bendravimas ir virtualios bendruomenės, galima daryti prielaidas apie tai, kaip konkrečios bendruomenės veikia virtualioje erdvėje. Šiuo atveju itin naudingi darbai yra šie: John Suler „Kibernetinės erdvės psichologija“ („The Psychology of Cyberspace“), Howard Rheingold „Virtuali bendruomenė“ („Virtual Community“), bei Eglės Butkevičienės ir Leonardo Rinkevičiaus studija „Bendruomenės sampratos kaita: bendrija virtualioje erdvėje“, kurioje lyginamos tradicinės ir virtualios bendruomenės. Analizuojant praktinę reiškinių pusę itin naudingas Gabriel Weimann veikalas „Kaip modernieji teroristai naudoja internetą“ („How Modern Terrorism Uses the Internet“). Autorius, analizuodamas internete esančias teroristų ar jų šalininkų svetaines, atskleidžia kaip viena iš uždarų bendruomenių rūšių naudojasi virtualia erdve savo veiklai palaikyti ir plėsti.

Magistro darbo objektas — uždaros bendruomenės ir virtuali erdvė.

Tyrimo hipotezės:

1. Asmeninės informacijos nuslėpimo ir modifikavimo galimybės, tame tarpe ir anonimiškumo užsitikrinimas, yra privalumas uždaroms bendruomenėms.
2. Uždaros bendruomenės net ir palyginti atviroje ir liberalioje erdvėje sugeba išlikti uždaros bei labai apgalvotai renkasi naujus narius.

Darbo tikslas — išanalizuoti kaip uždaros bendruomenės naudojasi virtualios erdvės teikiamais privalumais.

Darbo tikslui pasiekti yra formuluojami tokie *uždaviniai* :

- Nustatyti, kokios savybės būdingos uždarams bendruomenėms.
- Išnagrinėti, kokios virtualios erdvės charakteristikos sudaro prielaidas uždarų bendruomenių plėtimuisi.
- Pateikti virtualių bendruomenių klasifikaciją, didžiausią dėmesį skiriant toms grupėms, kurios gali būti aktualiausios uždarams bendruomenėms.
- Išnagrinėti įvairius galimus tikslus, kuriuos uždara bendruomenės įgyvendina virtualioje erdvėje.

Šiems uždaviniams įgyvendinti naudojami kokybiniai tyrimo metodai. Analizuojami pirminiai ir antriniai su nagrinėjama tema susiję šaltiniai. Pirmame darbo skyriuje bendruomenės sąvokai bei charakteristikoms nagrinėti daugiausia remiamasi sociologijos ir organizacinės psichologijos atstovų darbais: S. P. Robbins knyga „Organizacinės elgsenos pagrindai“, R. Putnam socialinio kapitalo koncepcijos aiškinimu, McMillan ir Chavis bendruomeniškumo samprata, kuri, kaip rodo tyrimai, išlieka aktuali ir kalbant apie virtualias bendruomenes. Antroje darbo dalyje tiriama virtuali erdvė bei su ja susijusios sritys, t.y. asmens identitetas, bendravimo šioje erdvėje ypatybės bei virtualios bendruomenės. Šioje darbo dalyje taip pat daugiausia remiamasi antrinių šaltinių analize, tačiau kartu pateikiami ir empiriniai pavyzdžiai. Naudojantis dedukcine samprotavimo logika yra analizuojama, kokie virtualios erdvės ypatumai gali būti aktualiausi uždarams bendruomenėms.

Trečiojoje analitinėje magistro darbo dalyje tiriama, kokiems tikslams uždara bendruomenės naudojasi virtualios erdvės ypatumais, kokias galimybes bendruomenėms plėstis suteikia virtuali erdvė. Remiantis pirminiais bei antriniais šaltiniais analizuojamos šešios pagrindinės uždarų bendruomenių veiklos sritys, kuriose virtualios erdvės teikiami privalumai yra dažniausiai naudojami: verbavimas, lėšų rinkimas, informacijos rinkimas, informacijos pateikimas, apsikeitimas informacija ir veiklos koordinavimas bei virtualių bendruomenių formavimas uždarų bendruomenių pagrindu. Šiame skyriuje tiriama ne viena uždara bendruomenė, tačiau pagrindinis dėmesys skiriamas teroristinėms grupėms. Šis pavyzdys pasirinktas dėl to, jog labai gerai atitinka uždara bendruomenės savybes bei yra nemažai faktų, įrodančių, jog šių grupių nariai savo veiklos plėtimui taip pat naudojami ir virtualios erdvės privalumais. Vis dėlto šio empirinio atvejo analizė yra komplikauta dėl pirminės informacijos stokos, todėl daugiausiai remiamasi antriniais šaltiniais.

Darbas yra aktualus tiek teorine, tiek praktine prasme. Pateikiama uždarų bendruomenių veiklos analizė atsižvelgiant į šiuolaikinių komunikacijos priemonių daromą poveikį gali būti naudinga visiems, tiriantiems visuomenėje vykstančius pokyčius (komunikacijos specialistams, sociologams, psichologams). Išvados apie teroristinių organizacijų naudojimąsi virtualios erdvės teikiamais privalumais gali būti naudingos ne tik kaip teorijos apie uždaras bendruomenes papildymas empiriniais pavyzdžiais, bet ir praktine prasme: parodomos sritys, kurios priešišku bendruomenių gali būti panaudojamos nusikalstamai veiklai plėsti.

1. UŽDAROS BENDRUOMENĖS

1.1 Bendruomenės sąvoka

Bendruomenė — tai socialinis darinys, jungiantis žmones, gyvenančius tam tikroje vietovėje, turinčius tam tikrus bendrus interesus ar išpažįstančius tą pačią ideologiją, religiją. Jau nuo 19 amžiaus pabaigos bendruomenės sąvoka siejama su tam tikra harmonija, darniais žmonių santykiais, bendrais tikslais. Bendruomenės taip pat gali būti apibrėžtos kaip tinklas, jungiantis žmones.

Kalbant apie bendruomenes neišvengiamai kalbama apie vertybes, tokias kaip pasitikėjimas, solidarumas, išsipareigojimas. Vis dėlto, analizuojant bendruomenių formavimąsi ir struktūrą, galime remtis ir teorijomis, kurios nagrinėja grupes. Grupės sąvoka yra platesnė ir turi mažesnę vertybinę krūvį. Prieš kalbant apie detalesnes bendruomenių ir grupių charakteristikas, reikia apžvelgti, kodėl šie socialiniai dariniai formuojasi.

Tam, kad žmonės suformuotų grupę, pirmiausia reikalinga palanki proga ir priežastis žmonių sąveikai. Taigi, trumpai galima išskirti šias įsijungimo priežastis:

1) Saugumas. Buvo parodyta, pavyzdžiui, kad pirmiausia kareivio gynyba nuo streso, sukeliama kare - jo dalinio draugų palaikymas.

2) Socialiniai poreikiai. Vienas dalyvavimo motyvų - geresnio realybės suvokimo siekimas, kadangi grupėje žmogus gali rasti savo idėjų palaikymą (pvz., bažnyčioje palaikomas religinis tikėjimas). Tyrimai parodė, kad žmonės siekia įsitvirtinti savo įsitikinimuose per susijungimą su panašių įsitikinimų žmonėmis. Be to, dažnai atsižvelgiama į savo kolegų nuomonę formuojant savo įsitikinimus.

3) Artumas. Tyrimai parodė, kad artumas ir kitos aplinkos fizinės savybės, verčiančios žmones tiesiogiai kontaktuoti vienas su kitu suteikia palankią progą sąveikai ir skatina grupės formavimąsi. Mokslininkai tyrėjai, kurių biurai arti vienas kito, greičiau apsikeis informacija, negu esantys toli vieni nuo kitų mokslininkai.

4) Savigarbos poreikis. Grupė gali padėti savirealizacijos poreikio patenkinimui, palaikydama narių pastangas vystyti savo potencialą.

5) Ekonominė priežastis (pvz. darbo sąjungos).

6) Grupės tikslas (pvz. krepšinio komandos, bridžo klubas).¹

Nepaisant skirtingų jungimosi į bendruomenes priežasčių bei tikslų, visoms bendruomenėms būdinga savybė – bendruomenės arba bendruomeniškumo jausmas. Psichologai McMillan ir Chavis (1986 m. studija) išskyrė keturis elementus, kurie sudaro “bendruomenės jausmą”, t.y. buvimo bendruomenėje pojūtį²:

- 1) **Narystė.** Narystę grupėje paprastai apibrėžia tam tikri požymiai, kurie, viena vertus, yra jungiantys, kita vertus, išskiria narius iš likusios visuomenės ir kartais net riboja įsijungimą į bendruomenę. Tai gali būti kalba, tam tikri ritualai, rengimosi būdas. Su naryste grupėje taip pat siejamas emocinis saugumas, identifikavimasis su bendruomene, bendra simbolių sistema. Norint geriau suprasti tam tikras bendruomenes, labai svarbu suprasti jos simbolių sistemą. Prie simbolių priskiriami ne tik daiktiniai atributai (pavyzdžiui vėliava ar logotipas), bet ir ritualai, šventės, kalbėjimo formos, drabužiai ir pan.
- 2) **Įtaka.** Įtaka bendruomenėje yra dviejų krypčių. Viena vertus, nariai turi jausti, jog gali turėti įtakos bendruomenės veikloje (kitaip jie nebus motyvuoti dalyvauti). Tuo pačiu grupės darna priklauso nuo to, kiek turima galios jos nariams. Nors gali atrodyti, jog šios dvi įtakos formos yra nesuderinamos, tačiau yra atliktas ne vienas tyrimas, kurio metu įrodyta, kad taip nėra. Tie bendruomenės nariai, kurie atsižvelgia į kitų poreikius, vertybes ir nuomones, paprastai turi daugiau įtakos nei tie, kurie stengiasi dominuoti nepaisydami kitų norų. Taip pat tyrimai rodo, kad grupės susitelkimas ir vieningumas dažnai kyla iš pačių narių, jų iniciatyvos. Šiuo atveju labai svarbų vaidmenį turi pasitikėjimas.
- 3) **Integravimas ir poreikių patenkinimas.** Šiuo atveju poreikiai apima ne tik tai, ko žmogui reikia, kad jis išgyventų, bet ir platesnius. Tai ir statusas, kurį suteikia narystė, kitų žmonių žinios ir kompetencija, kuria dalijamasi. Nustatytos elgesio normos, leidžiančios geriau prognozuoti kitų grupės narių veiksmus, taip pat prisideda prie „pridėtinės vertės“ kūrimo bendruomenėje.
- 4) **Bendri emociniai saitai.** Šis elementas yra bene svarbiausias stipriai ir darniai bendruomenei. Pakankamai svarbi šiuo atveju yra bendra istorija, jei ne dalyvavimas

---

¹ FURNHAM, Adrian, *The psychology of behaviour at work : the individual in the organization*, New York: Psychology Press, 2005, 10 skyrius

² *Psychological Sense of Community: Theory of McMillan & Chavis (1986)* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. kovo 20 d.] prieiga per internetą:
<<http://www.umbc.edu/promise/documents/Community,%20Psychology,%20Psychological,%20Sense%20of%20Community%20Theory%20of%20McMillan,%20Chavis%201986.htm>>

svarbiuose bendruomenės įvykiuose, tai bent identifikavimasis su jais. Emocinius saitus stiprina daug dalykų. Visų pirma, dažni susitikimai su grupės nariais, kurie kuria artumo jausmą. Reti susitikimai, nesiekiami užsibrėžti tikslai ir grupės narių apatija apsunkina bendruomeniškumo jausmo siekimą. Tam, kad bendruomenę sietų stiprūs emociniai saitai, taip pat reikia ir tam tikrų laiko, energijos „investicijų“.

Šie bendruomeniškumo elementai yra labai svarbūs kalbant ne tik apie tradicines bendruomenes, dažniausiai susiformavusias geografiniu pagrindu, bet ir apie bendruomenes, kurios formuojasi virtualioje erdvėje.

1.2 Grupių charakteristikos

Kalbant apie bendruomenes, reikia turėti galvoje keletą svarbių charakteristikų, kuriomis remiantis galima analizuoti konkrečias grupes ir bendruomenes. Taip pat tai leidžia geriau suprasti bendruomenės organizaciją ir prognozuoti tam tikrus veiksmus. Pavyzdžiui nuo to, ar grupė yra darni, dažnai priklauso veiksmų efektyvumas ir greitesnis reagavimas. Taigi apžvelkime pagrindines grupių charakteristikas.

1. **Grupės dydis.** Kai formaliai žmonių skaičius padidėja, nariams tampa sunkiau bendrauti, todėl grupė neformaliai susiskaido į mažesnes grupėles po 8 žmones. Yra atlikta nemažai grupės dydžio įtakos tyrimų ir įrodyta, kad didėjant grupės narių skaičiui (daugiau, nei 7-9 žmonės), verbalinis narių dalyvavimas mažėja. Taip pat nustatyta, kad didėjant grupei mažėja pasitenkinimas. Šis reiškinys susijęs su lėtesne komunikacija ir tuo, kad esant didesniai narių skaičiui atsiranda daugiau nuomonių, į kurias reikia atsižvelgti. Kitas reiškinys, susijęs su grupės dydžiu — *socialinis dykinėjimas*. Socialinis dykinėjimas - tai žmonių polinkis dirbant kolektyviai mažiau stengtis nei dirbant individualiai. Šis reiškinys tiesiogiai konfrontuoja su logika, kad visos grupės produktyvumas turėtų bent jau prilygti visų jos narių produktyvumų sumai.³
2. **Darna.** Darna yra tai, kas laiko grupės narius kartu. Ji parodo, kiek grupės nariai yra artimi vienas kitam ir kiek jie suinteresuoti išlikti grupėje. Ji yra nulemta kelių faktorių, tokių, kaip *kontaktas*, fizinis artumas, *tarpusavio priklausomybė* (grupės, kuriose nariai privalo bendradarbiauti ir kartu siekti tikslų dažniausiai yra glaudesnės). Taip pat svarbūs yra biografiniai ir ideologiniai panašumai. *Giminystė* yra vienas būdų užtikrinančių grupės glaudumą ir lojalumą, tačiau šie ryšiai dažniau naudojami rytų kultūrose. Taip pat darną gali įtakoti tokie faktoriai, kaip grėsmė arba konkurencija,

---

³ ROBBINS, Stephen P., *Organizacinės elgsenos pagrindai*, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2003, p. 121

sėkmė, narių panašumas, dydis ir išliejimo į grupę sudėtingumas. Darna lemia dalyvavimo intensyvumą, didesnį konformiškumo lygį ir dažnai sėkmę.⁴

3. **Vaidmenys.** Grupės vaidmuo tai organizacijos nario, užimančio tam tikrą poziciją, elgesio lūkesčiai. Tai, ko iš jo tikisi organizacija. Šis elgesys gali apimti ne tik užduočių atlikimo funkcijas, bet ir kitą elgesį, nesusijusį su konkrečia veikla. Organizacijose šie lūkesčiai gali būti formalizuoti ir neformalizuoti. *Vaidmens identifiškumas* – tai nuostata ir elgesys atitinkantys tam tikrą vaidmenį. Vaidmens suvokimas tai kaip vaidmens turėtojas ir grupės nariai mato tą vaidmenį. Vaidmens lūkesčiai, tai žmonių tikėjimas, kaip asmuo turi elgtis tam tikroje situacijoje.⁵
4. **Normos.** Tai nesyktytos ir nerašyotos grupės narių taisyklės. Jos atsiranda keliais būdais: dėl precedentų arba pernešamos iš kurios nors situacijos, neretai jas atsineša patys nariai. Kartais normos būna išsakomos arba pasiūlomos atėjus naujam nariui, susidaro kritinių situacijų metu. Normos padeda elgesį padaryti nuosekliu, stabiliu ir nuspėjamu. Normos turi tris charakteristikas: susijusios su stebimu elgesiu, o ne jausmais; nustatomos tik grupei svarbaus elgesio atžvilgiu; nustatančios ne vieną elgesio modelį, o daug elgesio taisyklių. Kai kurios normos organizacijai yra naudingos, tačiau kartais kai kurios jų būna kenksmingos.⁶
5. **Statusas.** Tai grupėje turimas prestižas, užimamos pareigos ar rangas. Statusą galima neformaliai įgyti dėl tokių savybių kaip išsilavinimas, amžius, lytis, įgūdžiai ar patirtis. Bet kas gali turėti statuso vertę, jei kiti grupės nariai tai laiko su statusu susijusiu dalyku. Pastebėta, kad statusas turi įdomų poveikį normų ir spaudimo prisitaikyti galiai. Pavyzdžiui, turintiems aukštą statusą grupės nariams dažniau nei kitiems suteikiama laisvė nukrypti nuo normų.⁷ Aukštą statusą turintys žmonės taip pat geba geriau pasipriešinti spaudimui prisitaikyti nei žemesnį statusą turintys kolegos. Jie dažniau linkę šališkai vertinti situaciją⁸. Itin vertinamas grupėje žmogus, kuriam nereikia arba nerūpi grupės teikiamas socialinis atlygis, jis gali nepaisyti poreikio prisitaikyti prie normų.

---

⁴ ROBBINS, išnaša 3, p. 120

⁵ FURNHAM, Adrian, *The psychology of behaviour at work : the individual in the organization*, New York: Psychology Press, 2005, p. 436

⁶ FIELDMAN, Robert S., *Understanding psychology*, New York : McGraw-Hill Book Co, 1987

⁷ LAURA, G. E.; SMITH, P.; ir POSTMES, T., Intra-group interaction and the development of norms which promote inter-group hostility, *European Journal of Social Psychology*, 2007

⁸ GUIMOND, S.; DIF, S.; ir AUPY, A. Social identity, relative group status and intergroup attitudes: when favourable outcomes change intergroup relations . . . for the worse. *European Journal of Social Psychology*, 2002, vol. 32, p. 739–760

Jungimasis į bendruomenes ir dalyvavimas jų veikloje gali būti nagrinėjamas ir per socialinio kapitalo sąvoką. Robert Putnam, turbūt garsiausias šios sąvokos ir reiškinio tyrinėtojas, socialinį kapitalą apibrėžia kaip vertę, kuri yra sukuriama per bendravimo tinklus. Per nuolatinį bendravimą sukuriamas pasitikėjimas, tarpusavio supratimo ir bendruomeniškumo normos, kurios yra naudingos visiems bendruomenės nariams.⁹ Socialinis kapitalas padeda pasiekti tikslų, kurių nebūtų galima pasiekti be jo arba galima būtų pasiekti tik didesniais kaštais. Pavyzdžiui ūkininkų bendruomenėje, kur vienam ūkininkui šieną sugrėbė kitas ūkininkas ir kur ūkio padargai dažnai skolinami, socialinis kapitalas kiekvienas ūkininkui leidžia atlikti darbą su mažesniais fizinio kapitalo ištekliais įrankių ir įrengimų forma.¹⁰

Kaip pastebi Putnam, socialinis kapitalas gali būti panaudojamas informacijos potencialui. Informacija yra svarbi tuo, kad suteikia pagrindą veiksmui. Vienas būdas, kaip galima gauti informaciją, yra išnaudoti socialinius santykius, palaikomus kitais tikslais. Kaip pavyzdį galima paimti žmogų, kuris nėra giliai besidomintis naujais įvykiais, bet kuriam rūpi žinoti svarbiausias naujienas. Jis gali sutaupyti laiko, reikalingo perskaityti laikraščiu ir gauti jam reikalingą informaciją iš draugo, kuris tais dalykais labiau domisi. Socialinių mokslų atstovas, norintis žinoti mokslo naujienas susijusiose srityse, gali pasinaudoti savo kasdieniniais santykiais su kolegomis, jei jis gali priklausyti nuo jų suteikiamos informacijos apie naujienas jų srityse.¹¹

Socialinio kapitalo susiformavimui, palaikymui ir didinimui įtakos turi tokios bendruomenės savybės kaip uždarumas, stabilumas, ideologija ir keletas kitų. *Uždarumas* padeda susiformuoti normoms, kuriomis remiasi bendruomenės veikla bei yra svarbus, kad pasitikėjimas pasiektų tą lygį, kurį leistų potencialių patikėtinių patikimumas. Kitaip tariant, tam tikras uždarumas yra vertingas turtas individams, kurie turi nuspręsti, ar pasitikėti, ar ne. *Stabilumas* yra svarbus dėl to, socialinės organizacijos ar socialinių santykių žlugimas gali būti labai žalingas socialiniam kapitalui. *Ideologija* gali sukurti socialinį kapitalą, primesdama jos besilaikančiam individui reikalavimą veikti kažko kito ar kažkieno kito labui. Tai akivaizdžiai matyti iš to, kaip religinės ideologijos priverčia lyderius įsiklausyti į kitų interesus. Tačiau ideologija taip pat gali būti ir nepalankus veiksnys socialinio kapitalo susidarymui ir palaikymui. Tačiau tai būdinga tik individualizmą akcentuojančioms ideologijoms, kurios apskritai nėra palankios bendruomenių formavimuisi. Kiti socialiniam kapitalui nepalankūs veiksniai, pasak Putnam, yra turtingumas, valstybės pagalba ir kiti, dėl kurių socialiniai ryšiai yra mažiau svarbūs.¹²

---

⁹ SMITH, M. K., Community. [interaktyvus] *The encyclopedia of informal education*, 2001, [Žiūrėta 2008 m. balandžio 14 d.] prieiga per internetą: <<http://www.infed.org/community/community.htm>.>

¹⁰ PUTNAM, Robert D.; LEONARDI, Robert; ir NANETTI Raffaella Y. *Kad demokratija veiktų: pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*, Vilnius: Margi raštai, 2001, p.215

¹¹ PUTNAM, išnaša 10, p. 215

¹² PUTNAM, išnaša 10, p. 219-225

Galiausiai, verta pastebėti, kad socialinis kapitalas yra viena iš tų kapitalo formų, kuri laikui bėgant nuvertėja. Taip kaip žmogiškasis kapitalas ar fizinis kapitalas, socialinis kapitalas nuvertėja, jei nėra atnaujinamas. Socialiniai santykiai nusilpsta, jei nėra palaikomi, lūkesčiai ir įsipareigojimai laikui bėgant sunyksta; o normos priklauso nuo nuolatinės komunikacijos.¹³

Šiuose dviejuose skyriuose buvo analizuojamos bendruomenės sąvokos sudedamosios dalys, jungimosi tikslai bei pagrindinės charakteristikos, kurių kombinacijos lemia tokią didelę bendruomenių įvairovę. Taip pat buvo kalbėta apie socialinio kapitalo sąvoką, kadangi ji, kaip matysime iš tolesnės analizės, yra svarbus ir virtualių bendruomenių nagrinėjimo aspektas. Pirmoji darbo dalis bus baigiama pagrindinį dėmesį skiriant vienam iš bendruomenių tipų — uždaroms bendruomenėms.

1.3 Bendruomenių uždarumas

Anthony P. Cohen savo darbuose pastebi, kad bendruomenės sąvoka apima ir bendrumą ir išskirtinumą. Kaip ir McMillan ir Chavis, Cohen pastebi, kad narystė grupėje, viena vertus, reiškia bendrumą, susietumą, kita vertus, atskiria vienos grupės narius nuo kitų grupių narių.¹⁴ Nors tas pats žmogus gali priklausyti kelioms bendruomenėms (tarkim miestelio bendruomenė, kurios kai kurie nariai kartu priklauso ir golfo žaidėjų būreliui), tačiau kiekviena iš bendruomenių išsiskirs tam tikrais bruožais, ritualais ar pan. Ne visos bendruomenės skiriančios ribos gali būti akivaizdžios kaip tarkim administracinio vieneto ribos žemėlapyje. Riba, skirianti bendruomenes gali būti suvokiama per identifikavimąsi su grupe, jai būdingais ritualais ir simboliais. Tai galima matyti stebint skirtingų religinių bendruomenių apeigas, jose naudojamus daiktus, skirtingus dvasininkų drabužius ir pan.¹⁵

Šiame darbe labai svarbu detaliau panagrinėti ribas, skiriančias bendruomenes, kadangi uždarose bendruomenėse linija, skirianti „mus“, t.y. priklausančius bendruomenei, ir „kitus“ yra labai svarbi. Buvimo bendruomenėje privalumai nėra prieinami jai nepriklausantiems žmonėms. Be to, „kiti“ gali būti matomi ne tik kaip svetimi grupės nariams, bet ir kaip priešai. Tai pavyzdžiui gali būti pastebima skinų (anglų kalba „skinheads“) judėjime, kuriam būdinga neapykanta kitos rasės žmonėms. Barjerai, skiriantys grupes gali būti tiek fiziniai (pvz. skirtingų

---

¹³ PUTNAM, išnaša 10, p. 219-225

¹⁴ SMITH, išnaša 9

¹⁵ SMITH, išnaša 9

miestelių bendruomenės), tiek psichologiniai, emociniai (pvz. įsitikinimas, kad vargšai negali būti vienoje bendruomenėje su turtingaisiais).¹⁶

Bendruomenių uždarymas gali būti sąlygotas dviejų grupių konkurencijos. Kuomet dvi grupės ima tarpusavyje konkuruoti, kiekvienoje jų vyksta tam tikri procesai:

- grupė tampa uždaresnė, jos nariai tampa lojalūs;
- akcentuojamas visų narių tarpusavio panašumas bei sumenkinami tarpasmeniniai skirtumai;
- klimatas iš neformalaus, paprasto, žaismingo tampa orientuotas į tikslą;
- lyderystės forma iš demokratiškos keičiasi į autokratinę (pati grupė tokį valdymą labiau toleruoja);
- grupė tampa labiau organizuota ir struktūrizuota;
- norint solidžiai reprezentuoti grupę, iš narių labiau reikalaujama lojalumo, konformizmo.¹⁷

Pagal tai, kiek bendruomenės jungianti ir nuo kitų bendruomenių skirianti riba yra aiški ir akcentuojama, galima nustatyti bendruomenės atvirumo/uždarymo laipsnį. *Uždarymis bendruomenėmis galima laikyti tas žmonių grupes, kurių nariai yra glaudžiai tarpusavyje susiję (turi bendrą tikslą, ideologiją) ir naujų narių priėmimas yra ribotas, nustatomos griežtos narystės sąlygos.* Geras itin uždaros bendruomenės pavyzdys: amišų bendruomenė. Jungtinėse valstijose ir Kanadoje gyvenantys amišai išsiskiria archajišku gyvenimo būdu bei atsiskyrimu nuo aplinkinio pasaulio. Nepaisant tam tikrų išimčių, šios bendruomenės nariai nesinaudoja elektros prietaisais, telefonu ir kitomis šiuolaikinėmis technologijomis. Viena vertus, tai jie aiškina kaip atsiribojimą nuo išorinio pasaulio ir šeimos bei bendruomenės sutelktumo stiprinimu. Kita vertus, manoma, kad modernios technologijos atitraukia žmones nuo tikėjimo ir skatina nuodėmingumą. Taigi sunkiai įsivaizduojama, kad tokio pobūdžio bendruomenė galėtų pasinaudoti interneto teikiamomis galimybėmis.

Bendruomenės uždarymą ar netgi slaptumą gali sąlygoti ir bendruomenės veiklos pobūdis. Jei bendruomenės nariai užsiima veikla, kuri laikoma nusikalstama ar prieštaraujanti bendroms visuomenės normoms, tokia grupė dažniausiai veiks slapta, o narių pritraukimas bus vykdomas remiantis itin griežtomis sąlygomis. Kaip pavyzdys – teroristinės grupės, satanistiniai judėjimai ir kt. Apie tokių bendruomenių veiklos planus, organizacinę struktūrą yra žinoma palyginti mažai, kadangi to reikalauja tokių grupių veiklos pobūdis bei tikslai.

---

¹⁶ BLAKELY, E. J.; ir SYNDER, M. G., *Fortress America: Gated communities in the United States*, Washington DC: Brookings Institute, 1997, cituota pagal SMITH

¹⁷ LAURA, išnaša 7

Toliau darbe daugiausia dėmesio bus skiriama vienai iš tokio pobūdžio uždaru bendruomenių — teroristinėms grupėms. Todėl reikia aiškiai apibrėžti, kas yra terorizmas bei kokie kriterijai leidžia grupę vadinti teroristine.

Norint atskirti, kada smurto panaudojimas yra terorizmas, reikia vadovautis aiškiais kriterijais, tokiais kaip: 1) terorizmas yra apgalvota ir iš anksto suplanuota veikla, o ne impulsyvus įniršio aktas; 2) terorizmas yra politiškai motyvuotas veiksmas, o ne kriminalinis nusikaltimas; 3) terorizmas yra nukreiptas prieš civilius asmenis/objektus, o ne valstybines jėgos struktūras; 4) terorizmas vykdomas ne valstybei pavaldžių jėgos struktūrų; 5) terorizmu yra siekiama įbauginti visuomenę ir jos valdžią, kad ji priimtų teroristams palankius sprendimus.¹⁸

„Apibendrinant galima pasakyti, kad teroras yra metodas, o *terorizmas yra politiškai motyvuotas ir iš anksto suplanuotas bei tęstinis „neteisėtos“ prievartos naudojimas arba grasinimas tokią prievartą panaudoti prieš civilius asmenis ar objektus, vykdomas antisisteminių, nevyriausybinių veikėjų, siekiančių per visuomenės arba atskirų jos dalių įbauginimą pakeisti esamą socialinę-politinę situaciją.*“¹⁹

Pastebima, kad uždarams bendruomenėms dažnai būdingas grupinis mąstymas. Grupinis mąstymas - reiškiny, kai grupės nariai taip susižavi nuomonių sutapimo paieškomis, jog konsensuso siekimas užgožia realistinę alternatyvių veiksmų vertinimą ir neleidžia išreikšti nesutampančių su daugumos ar nepopuliarių požiūrių. Grupinis mąstymas - tai dėl grupės daromo spaudimo sumenkėjęs individualių jos narių mąstymo efektyvumas, realybės patikrinimas ir moralinis vertinimas.²⁰

Grupinis mąstymas pasižymi šiais keturiais požymiais: 1) grupės nariai stengiasi logiškais aiškinimais įveikti pasipriešinimą jų padarytoms prielaidoms, 2) grupės nariai reikalauja abejojančius paremti daugumos siūlomą alternatyvą, 3) stengdamiesi sukelti konsensuso išpūdį, abejojantieji nutyli savo nuogastavimus arba netgi patys sumenkina savo abejonių svarbą, 4) grupė savo narių tylėjimą vertina kaip pritarimą daugumos nuomonei.

Šie simptomai sukelia nemažai grupinių sprendimų trūkumų. Jei išryškėja grupinis mąstymas, pastebimi ir keli iš šių dalykų: problema yra nevisapusiškai įvertinama, nesistengiama surinkti visos informacijos, apdorojant informaciją atsiranda selektyvus šališkumas, pasiūlomos ne visos alternatyvos, nevisapusiškai įvertinamos alternatyvos, nesugebama išanalizuoti pasirinkto sprendimo rizikos, nepajėgiama iš naujo įvertinti iš pradžių atmestų alternatyvų.

---

¹⁸ PAUKŠTYS, Ignas, *Kas yra terorizmas?*, [interaktyvus] 2007, [Žiūrėta 2008 m. kovo 14 d.] prieiga per internetą < <http://www.geopolitika.lt/?artc=212> >

¹⁹ PAUKŠTYS, išnaša 18

²⁰ ROBBINS, išnaša 3, p. 125-126

Ne visos grupės vienodai pasiduoda grupiniam mąstymui. Mokslininkai atkreipė dėmesį į penkis veiksnius, galinčius sudaryti sąlygas reikštis grupiniam mąstymui: grupės darną, jos lyderio elgesį, grupės izoliaciją nuo pašalinių žmonių, laiko priimti sprendimus trūkumą ir nesugebėjimą metodiškai spręsti.²¹

Uždaroms bendruomenėms taip pat dažnai būdingas stiprus lyderis, kuris yra ir dvasinis vadovas, autoritetas visiems bendruomenės nariams. Tokių bendruomenių pavyzdžiais (turbūt geriausiai žinomais) yra Al Qaeda teroristinė grupė ir jos lyderis Osama bin Ladenas ir Čarlzo Mansono grupė. Pastarojo įtaka savo pasekėjams buvo tokia didelė, kad šie vykdė žmogžudystes. Visgi nebūtinai lyderio vaidmuo bus toks neigiamas. Pasaulyje matoma daugybė atvejų, kada žmonės susiburia apie tokius žmones, kurie akcentuoja ekologijos, taikos, pagalbos kitiems idėjas.

Uždaroms bendruomenėms, o ypač toms, kurios paremtos religija, yra būdingas požiūris, jog ta bendruomenė yra vienintelė pasirinkusi teisingą kelią. Ne vienas naujasis religinis judėjimas skelbia, kad tik jo nariai bus išgelbėti atėjus pasaulio pabaigai. Dėl šios priežasties tos grupės nariai paprastai turi įrodyti savo atsidavimą bendruomenės tikslams, gyvenimo būdui ir besąlygiškai pritarti skelbiamoms idėjoms. Tai sąlygoja ir tam tikrą uždarumą, atsiskyrimą nuo kitų grupių.

Apibendrinant šiame skyriuje išsakytas mintis apie bendruomenes, jų charakteristikas bei uždaroms bendruomenėms būdingus bruožus, galima pastebėti, kad ši tyrimų sritis yra pakankamai plati. Viena iš analizės priemonių — komunikacijos kanalų ir modernių informacinių ir ryšio technologijų poveikio tyrimas. Tolesnėje analizėje bus remiamasi šiame skyriuje apibrėžtais bendruomeniškumo jausmo aspektais, socialinio kapitalo, uždarų bendruomenių samprata.

---

²¹ ROBBINS, išnaša 3, p. 125-126

2. VIRTUALI ERDVĖ

Virtuali erdvė dažniausiai apibrėžiama kaip sritis, kuriai būdingas informacijos laikymas, modifikavimas, socialinė sąveika ir kiti veiksmai, atliekami informacinių ir tinklo technologijų pagalba²². Virtuali erdvė yra gana abstrakti ir nors susieta su tam tikrais įrenginiais, kurie gali būti matomi, apčiuopiami, pati savaime negali būti paliečiama ar pamatuojama.²³

Norint virtualią erdvę apibrėžti per technologijas, įrenginius, taip, kad ji taptų labiau apčiuopiama, dažniausiai pasirenkama interneto sąvoka. Vis dėlto sutalpinti virtualią erdvę į technologinius rėmus nėra visiškai teisinga. Kaip pastebi Leon James, virtualios erdvės turinys nėra susietas su kompiuterinės technikos parametrais. Virtualus bendravimas pasižymi interaktyvumu, dialogu, jų kiekiu, kryptimi ir pobūdžiu. Paprasčiausia sąveikos forma — nuorodos paspaudimas, kuris nukelia į kitą virtualios erdvės vietą.²⁴

Interneto plėtra leidžia pasiekti vis daugiau išteklių, nepriklausomai nuo subjektų buvimo vietos. Žmogui nebūtina keisti savo fizinę vietą, norint pasiekti norimus dalykus, realiu laiku bendrauti su kitame pasaulio krašte esančiais žmonėmis. Virtualaus pasaulio teikiamos galimybės nepaprastai išplečia apsirūpinimą materialiais bei kitokiais pragyvenimo šaltiniais, medžiagomis bei kitais dalykais. Tuo pačiu labai išauga informacijos prieinamumas.

Nagrinėjant uždarų bendruomenių plėtros galimybes naudojantis virtualios erdvės teikiamais privalumais itin svarbu panagrinėti šias tris sritis: identiteto kūrimą ir valdymą; bendravimo virtualioje erdvėje ypatumus bei virtualių bendruomenių reiškinių. Nemažai dėmesio skiriama psichologiniams ir socialiniams informacinių technologijų kuriamos erdvės aspektams, kadangi šie aspektai daro didelę įtaką uždarų bendruomenių vystimuisi.

2.1 Asmens identitetas virtualioje erdvėje

Identiteto tyrinėjimas yra labai plati ir kompleksiška sritis, tačiau kalbant apie bendruomenes, bendravimą internete, šią sritį reikia paliesti. Nemažai mokslininkų, kurie tyrinėja šiuolaikinių technologijų poveikį žmonių psichologijai, didelį dėmesį skiria būtent asmenybės, identiteto formavimo ir valdymo procesams virtualioje erdvėje. Tiriamai bendruomenių plėtros virtualioje erdvėje temai svarbu panagrinėti, kokiomis savybėmis pasižymi žmonių bendravimas

²² WOODS, Andrew F.; ir SMITH Matthew J., *Online Communication: Linking Technology, Identity and Culture*, 2 leid., London: Lawrence Erlbaum Associates, 2005, p. 19

²³ WIKIPEDIA, *Cyberspace* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. vasario 1 d.] prieiga per internetą: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Cyberspace>>

²⁴ JAMES, Leon, *Cyberpsychology: Principles of Creating Virtual Presence* [interaktyvus], 2003 [Žiūrėta 2008 m. kovo 14 d.] prieiga per internetą: <<http://www.soc.hawaii.edu/LEONJ/leonj/leonpsy/cyber.html>>

virtualioje erdvėje, kaip technologijos keičia savęs suvokimą, kaip bendravimas virtualiame pasaulyje veikia bendravimą „akis į akį“.

*Identitetas apibrėžiamas kaip kompleksiškas asmeninis ir socialinis konstruktas, susidedantis iš to: 1) ką mes manome apie save; 2) kaip tikimės, kad kiti mus priimtų ir suprastų bei 3) kaip kiti mus iš tikrųjų suvokia. Žmonės gali šiek tiek kontroliuoti tai, ką kiti apie juos žino. Vis dėlto žmonių nuomonę veikia ir tokia informacija kaip lytis, rasė, socialinis statusas. Tai savybės, kurių bendraujant tiesiogiai nepaslepsti.*²⁵

Kaip pastebi John Suler savo knygoje „Kibernetinės erdvės psichologija“ („The Psychology of Cyberspace“), žmonės, bendraudami virtualioje erdvėje, internetu, gali priimti sau unikalius vaidmenis, kurie gali labai daug skirtis nuo tų, kuriuos jie atlieka bendraudami tiesiogiai. Anonimiškumas (nors nebūtinai visiškas), leidžia nutylėti, pagražinti ar net pameluoti kai kuriuos dalykus apie save.²⁶ Kiek hiperboliškai galime pastebėti, kad žmogus virtualioje erdvėje tampa „kauke“. „Kai kalbama „viso labo tik apie žaidimą“ ir kai mūsų „realius“ ryšius apibrėžiančių taisyklių rinkinys laikinai nustoja galioti, mes galime leisti pasireikšti impulsams, kuriuos realioje tikrovėje slopiname. Tarkime, pateikiamas klasikinis pavyzdys apie drovų impotentą, kuris interaktyvaus žaidimo internete metu užsideda žudiko sadisto ir neatremiamo viliojojo kaukę. Supaprastintume situaciją teigdami, kad taip pasirinkdamas žmogus tenori gauti įsivaizduojamą kompensaciją, laikinai pabėgti nuo iš tiesų jį kankinančios impotencijos. Turint galvoje tai, kad tai tėra „tik žaidimas“, vertėtų manyti, kad kibernetinėje erdvėje žmogus rodo ne kaukę, o savo tikrąjį veidą. Pats faktas, kad savo virtualų pavidalą aš vertinu kaip paprastą žaidimą, leidžia išsivaduoti iš įprastų suvaržymų, neleidžiančių reikštis mano „tamsiajai“ pusei.“²⁷ Žinoma, galimas ir atvirkštinis atvejis, kuomet žmogus leidžia pasireikšti savo romantiškajai, jautriajai pusei. Vis dėlto neretai anonimiškumas bendraujant virtualioje erdvėje tampa galimybe izeisti, įskaudint kitą žmogų ar juo pasinaudoti. Norman Holland tokį elgesį vadina „internetine regresija“ – brandumo stoka bendraujant ir veikiant internete.²⁸

Prieš tai buvo rašoma, kaip anonimiškumas internetinėje erdvėje nevaržo žmonių. Jausdamiesi gana saugiai su tinkle susikurta tapatybe, jie sako ir daro dalykus, kurių nesakytų ar nedarytų realiame gyvenime. Kai kuriais atvejais atrodo, kad tai yra teigiamas dalykas. Žmonės gali būti doresni, atviri, dosnūs ir paslaugūs. Nors kartais yra atsiskleidžiama ir blogoji

---

²⁵ WOODS, išnaša 25, p. 52

²⁶ SULER, John, *The Psychology of Cyberspace* [interaktyvus], Overview and Guided Tour, 2005 [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/overview.html>>

²⁷ SRAUNIUS, Arūnas, *Interneto spindesys ir skurdas* [interaktyvus], Pranešimas Žinių radijuje, 2007 m. rugpjūčio 2 d. [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www.ziniur.lt/apie/pranesimai?item=1367>>

²⁸ SULER, išnaša 26

asmenybės pusė,²⁹ tai nėra virtualiai erdvei išskirtinai būdinga savybė. Nusikaltėliai, chuliganai ir kiti blogai besielgiantys asmenys taip pat „sėkmingai“ veikia ir fiziniame pasaulyje. Nuo tradicinių nusikaltėlių virtualioje erdvėje veikiančius piktadarius dažniausiai skiria naudojami kenkimo būdai.

Taip pat svarbu paminėti, kad bendravimas prisidengiant kaukėmis ir kitaip manipuliuojant savo asmenybės pateikimu nėra labai populiarus rimtesnėse (pvz. profesinėse ar politinėse) virtualiose bendruomenėse. Dažniausiai kuriamas vieningas įvaizdis, siekiama užsitarnauti pagarbą, tapti autoritetu. Kai kuriose virtualiose bendruomenėse, pasirašinėjama pilnu vardu bei pavarde, kas savaime tarsi įpareigoja nenaudoti jokių virtualių kaukių ir priartina bendravimą prie realaus, įpareigojančio ir atsakingo.³⁰

John Suler siūlo identiteto valdymą tyrinėti remiantis penkiais pjūviais: atsiribojimo ir integracijos lygį, teigiamą ir neigiamą polius, fantazijos ir realybės lygį, sąmoningo užtikrintumo ir kontrolės lygį bei pasirinktas komunikavimo priemones.

Atsiribojimo ir integracijos lygis. Žmogaus asmenybė yra daugialypė, t.y. tas pats žmogus atlieka keletą rolių (pvz. vaiko, tėvo, studento, muzikanto, kaimyno ir kt.). Virtuali erdvė leidžia atsiskleisti įvairioms žmogaus asmenybės pusėms, tačiau nereikia savęs apibūdinti visiškai pilnai, t.y. kaip atrodai, kalbi, judi, ką jauti ir kitų asmeninių dalykų. Skirtingose aplinkose bendraujant su skirtingais žmonėmis, atskleidžiama dalis asmenybės bruožų bei kitos informacijos apie save. Prisijungus prie virtualios bendruomenės taip pat paliekama vietos pasirinkti, kiek asmeninės informacijos skelbti. Tai leidžia nutylėti tam tikras detales, kurių žmogus nenori viešinti (tarkim rasės, lyties, religinių pažiūrų ar kt. savo gyvenimo aspektų, kurie veiktų bendravimą virtualioje erdvėje ar formuotų stereotipinį požiūrį). Visiškas anonimiškumo siekimas rodo, kad žmogus nori atskirti asmeninį gyvenimą ir išlikti stebėtoju. Kiek kitaip vertinamas skirtingų asmenybės pusių pateikimas skirtingose virtualiose bendruomenėse, nuomonių forumuose ir panašiuose kanaluose. Vienas įtakingiausių JAV psichologų William James pastebi, kad manevravimas tarp skirtingų vaidmenų yra įprastas dalykas.³¹ Kaip pavyzdį galima paimti mokytoją: mokiniai jį gali pažinoti kaip griežtą, dalykišką žmogų, jo žmona gali matyti jo jautrumą ir darbštumą, na o žmonės, su kuriais jis bendrauja internete, konsultuojasi dėl mokslinių terminų naudojimo ir kitų specifinių dalykų, gali jį vertinti pagal turimas žinias ir sugebėjimą jas perteikti.

²⁹ SULER, John, *The Psychology of Cyberspace* [interaktyvus], Deviance in Online Communities, 1997, [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/badboys.html>>

³⁰ SULER, John, *The Psychology of Cyberspace* [ineraktyvus], Identity Management in Cyberspace, 2000 [žiūrėta 2008 m. vasario 24 d.] prieiga per internetą: <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/identitymanage.html>>

³¹ SULER, išnaša 30

Teigiamas ir neigiamas poliai. Atskiri asmenybės bruožai gali būti skirstomi į teigiamus ir neigiamus. Priskirdami savybes prie teigiamų ar neigiamų, vadovaujamės visuotinai priimtinomis normomis ar subjektyviu pajutimu, todėl tarkim noras pakenkti, įskaudinti vertinamas blogai, o pasiaukojimas – gerai. Subjektyviai žmonės gali jausti kaltę, gėdą, baimę, neįtikėjimą ar neapkęsti kai kurių savo asmenybės bruožų. Virtualioje erdvėje neretai pastebimas reiškinys, kuomet kompleksai dėl neigiamų savo savybių išreiškiami per kitų žmonių įžeidinėjimą, kitus žeminančius ar kenkiančius veiksmus. Tačiau neigiamas požiūris į tam tikras asmenines savybes gali pasireikšti ir kitaip. Kaip pavyzdį galima paimti homoseksualų žmogų, kuris bendraudamas diskusijose internete pradeda savo seksualinę orientaciją priimti pozityviau, nebe taip dėl jos kompleksuoja.³² Taigi bendravimas virtualioje erdvėje gali veikti kaip tam tikra psichoterapijos forma.

Fantazijos ir realybės lygis. Kai kuriose internetinėse grupėse, pavyzdžiui profesionaliuose elektroninių laiškų siuntimo sąrašuose, iš žmogaus yra tikimasi, kad jis save pristatys tuo, kas iš tikro yra. Kitos grupės kibernetinėje erdvėje drąsina ir netgi yra privaloma susikurti išgalvotas asmenybes, pvz. žaidimų aplinkų fantazijos pasauliuose. Daugialypėse pasikalbėjimo bendruomenėse, žmogus dažnai neturi kito pasirinkimo, kaip tik pristatyti save sukurto personažo (ang. avatar) atvaizdu. Daugybėje kitų aplinkų fantazija susimaišo su realybe. Galima apsimetinėti esant kažkuo kitu negu iš tikro esate arba tiesiog pakeisti kelias ypatybes, tokias kaip vardas, gyvenamoji vieta, ar fizinė išvaizda, tačiau pateikiant ir kai kuriuos tikrus faktus apie save.

Sudėtinga fenomenali problema tarp realios ir išgalvotos tapatybės skamba taip: kas yra TIKRASIS identitetas? Mes paprastai manome, kad tai turėtų būti tai, kuo prisistatoma ir sąmoningai patiriama kasdieniame gyvenime. Bet ar tai tikroji tapatybė? Daugybė žmonių gyvena ir bendrauja užsidėję „kaukes“, kurios slepia jų tikrąsias mintis ir jausmus. Visada žmonės apie save atranda tai, ko anksčiau ir nenutuokė. Svajonės ir fantazijos dažnai atskleidžia paslėptus aspektus to, ko mums reikia ar kuo norime būti. Jeigu žmonės nusimeta savo kasdieninę kaukę ir atgaivina gyvenimui internete tas paslėptas ar išgalvotas savybes, ar neturėtumėme to vadinti „tikrąja tapatybe“? Atsakymas į šį klausimą negali būti vienareikšmiškas. Reikėtų nagrinėti konkrečius pavyzdžius, bet galimybė, kad virtualioje erdvėje žmogus gali atskleisti savo tikrąją asmenybę, yra reali.

Sąmoningo užtikrintumo ir kontrolės lygmuo. Tai, kaip mes nusprendžiame save pristatyti virtualioje erdvėje, ne visada yra vien sąmoningas pasirinkimas. Tam tikri tapatumo aspektai

---

³² SULER, išnaša 30

slypi giliau. Slaptas noras ir polinkiai „išlenda“ į išorę mums to net nežinant. Mes ne visada žinome tai, kaip mes savo emocijas ir identiteto dalis priskiriame internetinei tapatybei. Pvz. asmuo renkasi vartotojo vardą arba personažą visiškai nesuvokdamas gilesnių pasirinktų simbolių reikšmių arba prisijungia prie internetinės grupės todėl, kad tai atrodo įdomu, nepajėgiant suprasti motyvų, paslėptų tame apsisprendime. Anonimiškumas, fantazija ir gausi internetinių aplinkų įvairovė duoda pakankamai galimybių emocijoms ir sąmonės poreikiams. Kai kurie žmonės daro savarankišką ir apgalvotą pasirinkimą, kuo jie nori būti kibernetinėje erdvėje. Kiti tik iš dalies supranta savo pasirinkimą ir su pagalba ar per patirtį tampa labiau žinantys. Kiti priešinasi bet kokiam įžvalgumui apskritai. Jie gyvena iliuzija, kad save visiškai kontroliuoja.

Pasirinktos komunikavimo priemonės. Mes išreiškiame savo identitetą drabužiais, kuriuos dėvime, savo kūno kalba, darbu ir pomėgiais, kuriais užsiimame. Galime galvoti apie šiuos dalykus kaip apie komunikavimo priemones, kuriomis mes išreiškiame, kuo mes esame. Panašiai ir virtualioje erdvėje, kur žmonės pasirenka specifinį komunikacijos kanalą, kad išreikštų save. Yra didelė įvairovė galimų būdų ir jų kombinacijų, ir kiekvienas pasirinkimas, išryškina specifinius identiteto požymius. Kai kurie žmonės labiau pasitiki teksto komunikacija, kiti pirmenybę teikia sinchroninei komunikacijai, tokiai kaip pokalbiai internetu, kuri atspindi spontanišką, laisvą formą ir sąmojingumą. Kitus labiau traukia apmąstymų ir nustatyto stiliaus reikalaujanti asinchroninė komunikacija, tokia kaip skelbimų lentos ir elektroninis paštas. Yra kelių tipų asmenybės. Pirmasis jų — asmenybės, kurios labiau nori duoti, o ne gauti. Tokie žmonės paprastai naudojami internetinėmis kameromis, kuria puslapius. Yra asmenybių, kurios daugiau ima, negu duoda (puslapių naršymas, pasyvus dalyvavimas forumuose) ir yra asmenybės, kurios pasineria į interaktyvią socialinę aplinką, kur ir davimas ir gavimas yra apjungiami. Pasirinkti komunikacijos būdai taip pat gali nubrėžti ribas tarp to, kiek žmogus nori ar nenori atskleisti savo tikrąjį ar išgalvotąjį identitetą. Vis dėlto niekas internetinėje erdvėje nenori būti visiškai anonimiškas. Niekas nenori būti visiškai nematomas, be vardo ar tapatumo, tarpasmeninio poveikio apskritai. Kiekvienas nori ir turi išreikšti tam tikrą aspektą to, kuo jie yra, kad kiti galėtų pripažinti ir reaguoti į kai kuriuos jų asmenybės aspektus. *Anonimiškumas internete leidžia žmonėms atidėti tam tikrus jų tapatumo aspektus tam, kad galėtų saugiai išreikšti kitus.*³³

Šie Suler identiteto nagrinėjimo pjūviai atskleidžia nemažai svarbių aspektų, kurie bus aktualūs kalbant apie uždaras bendruomenes bei jų veiklą virtualioje erdvėje. Visų pirma, svarbus anonimiškumo užtikrinimas, kuris aktualiausias neteisėtai veikiančioms bendruomenėms (pvz. teroristinėms, nusikalstamoms ar neapykantą skatinančioms bendruomenėms). Taip pat įdomūs

---

³³ SULER, išnaša 29

manipuliavimo asmenine informacija būdai, ypač kalbant apie uždaras religines bendruomenes. Be to, visi Suler išskirti identiteto virtualioje erdvėje elementai yra svarbūs norint analizuoti prisijungimą prie uždarų bendruomenių.

2.2 Bendravimas virtualioje erdvėje

Glaustai aptarus virtualios erdvės ypatumus ir asmens identiteto transformacijas, toliau bus nagrinėjamas bendravimas virtualioje erdvėje. Reikia paminėti, kad tai, kiek žmogus gali laisvai valdyti informacijos apie save pateikimą ir kiek galimybių yra perteikti savo emocijas, požiūrį, taip pat labai priklauso nuo pasirinktų technologijų. Taigi pirmiausia reikia panagrinėti konkrečių bendravimo technologijų ypatumus. Visos šios technologijos yra prieinamos interneto vartotojams net ir neturintiems specifinių informacinių technologijų žinių.

Pašto konferencijos. Tai vienas paprasčiausių bendravimo virtualioje erdvėje organizavimo būdų. Pašto konferencijos gali būti įvairių tipų: 1) nemoderuojama konferencija, kai visi vartotojai gauna visas žinutes. Šį tipą geriausiai naudoti grupėms, kuriose nariai gerai pažįsta vienas kitą (pavyzdžiui tokios yra studentų tarpe labai populiarios konferencijos kuriamos per <http://groups.yahoo.com>). 2) Moderuojama konferencija – konferencijos savininkas/moderatorius peržiūri visas į ją siunčiamas žinutes ir praleidžia tik tas, kurios savo turiniu atitinka konferencijos taisykles/moralės normas. 3) Platinamoji konferencija – konferencijos savininkas/moderatorius yra vienintelis, kuris gali siųsti jos vartotojams žinutes. Šis tipas daugiausiai skirtas naujienoms pranešti.³⁴

Forumai, dar žinomi kaip pranešimų lentos, diskusijos, konferencijos, skelbimų lentos ar naujienų grupės. Kaip ir pašto konferencijos, forumai yra asinchroniniai, t.y. nariai neprivalo būti toje pačioje laiko ar vietos zonoje, kad galėtų bendrauti. Dėl šios priežasties kokia nors tema gali būti aptarinėjama valandas, dienas, savaites, mėnesius ar net metus, todėl forumai puikiai tinka ilgiems klausimų aptarimams bei duoda savotišką bendruomenės konteksto ir laiko pojūtį. Yra du forumų tipai: 1) „Struktūrinis“ (angl. *Threaded*) – tema tokiam forume prasideda nuo vieno pagrindinio klausimo, o atsakymai atsišakoja nuo jo. Nariai gali atsakinėti į pagrindinį klausimą arba komentuoti jau esančius atsakymus – šiuo atveju jų atsakymai atsišakos nuo tų, kuriuos jie komentuoja. Toks forumas geriausiai tinka, kada bendravimas dažniausiai vyksta forma „klausimas-atsakymas“, nes nariai visada matys, ar į konkretų klausimą jau yra kas nors atsakęs. Tačiau jei į klausimą atsakė daug žmonių, sekti temą darosi labai sunku. 2) „Linijinis“ (angl. *Linear*) – kiekvienam klausimui sukuriama atskira tema. Atsakymai pateikiami temos viduje

³⁴ KIM, Amy J., *Community-Building On The Web* [interaktyvus], Peachpit Press, 2000 [žiūrėta 2008 m. kovo 4 d.] prieiga per internetą: <<http://www.naima.com/community/index.html>>

chronologine tvarka. Linijiniai forumai geriausiai tinka ilgiems susirašinėjimams, kas skatina narius geriau pažinti vienas kitą. Tačiau, į tokius forumus sunkiau prasibrauti drovesniems naujokams.³⁵

Vaizdo konferencijos. Tai interaktyvių telekomunikacijos technologijų visuma, kuri leidžia dviems ar daugiau grupių bendrauti per dvipusį vaizdo ir garso perdavimą realiu laiku. Tai gali būti prilyginta dviejų žmonių pasikalbėjimui vienam su kitu, arba net žmonių grupių, iš skirtingų vietovių, apjungimui. Be garso ir vaizdo perdavimo, video konferencijos gali būti naudojamos dalintis dokumentais ir grafine informacija.³⁶

Bendravimas realiame laike – CHAT. Chat'as suteikia prisijungusiems nariams galimybę bendrauti vienas su kitu realiame laike – jis sinchroninis (priešingas asinchroniniam bendravimui), t.y. leidžia būti skirtingose vietovėse bet bendrauti tuo pačiu, konkrečiu metu. Tai atveria naujas galimybes bendruomenių kūrejiams. Chat'e galima vesti pamokas, rengti interviu, susitikimus, bendrauti su nutolusiais bendradarbiais. Jis taip pat tarnauja tiesiog kaip vieta laisvalaikio praleidimui – tai ir paaiškina didelį populiarumą. Chatai gali būti įvairių tipų: IRC, įdiegtas į tinklapį, licenzijuotas (įdiegtas į tinklapį, bet savarankiškai valdomas), grafinis, garsinis.

Technologijos, kuriomis paremtas bendravimas virtualioje erdvėje, padėjo įgyvendinti tai, ko anksčiau nebuvo galima įgyvendinti – leido geografiškai išsivarsčiusiems žmonėms naudotis rašytiniu tekstu kaip bendravimo priemone.³⁷ Skirtumas nuo anksčiau atsiradusių bendravimo raštu formų yra laiko išteklių sumažėjimas iki minimumo. Tai reiškia, kad pavyzdžiui informacijos apie tam tikrus dalykus nereikia ieškoti daugybėje knygų, užtenka interneto forume užduoti klausimą ar perskaityti ankstesnius pasisakymus. Taip pat tokios susirašinėjimo programos kaip „Skype“, „Windows Live Messenger“ ir kitos leidžia bendrauti su geografiškai nutolusiu žmogumi realiu laiku.

Bendraudant virtualioje erdvėje taip pat kaip ir bendraudant „akis į akį“ svarbu perteikti emocijas, nuotaikas, sukurti tam tikrą kontekstą. Vis dėlto dėl labiausiai paplitusio bendravimo raštu atsiranda poreikis simboliais perduoti daugiau nei tiesiog tekstą. Dėl šios priežasties taip paplito tokie simboliai kaip :) (šypsena), :((liūdesys), :* (bučinys) ir daugybė kitų. Dar vienas būdas parodyti intonaciją - rašyti didžiosiomis raidėmis. Tai reiškia, kad pašnekovas šaukia. Ši simbolių kalba yra paplitusi labai plačiai ir nedaug nuolat virtualioje erdvėje bendraujančių

³⁵ KIM, išnaša 24

³⁶ WIKIPEDIA, *Video conference* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. kovo 4 d.] prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Videoconferencing>>

³⁷ RHEINGOLD, Howard, *The Virtual Community* [interaktyvus], 1 skyrius [žiūrėta 2008 m. kovo 10 d.] prieiga per internetą: <<http://www.rheingold.com/vc/book/1.html>>

žmonių jų nesupranta. Vis dėlto virtualiame bendravime gali būti naudojami ir labiau specifiniai simboliai, kodai, kurie suprantami tik tam tikros grupės nariams.

“Elektroninis paštas artimesnis pokalbiui nei tradicinė komunikacija popieriuje. Popieriniame dokumente yra įmanoma viską parašyti aiškiai ir nedviprasmiškai, nes auditorija neturi galimybės paprašyti paaiškinimo. Elektroninio pašto dokumentuose gavėjas iš karto gali paklausti ko nors. Elektroninis paštas, kaip ir šnekamoji kalba, yra labiau nerūpestinga ir dviprasmiška. Dėl tos priežasties neverta gaišti laiko tikrinant žinutę, norint įsitikinti ar nėra klaidų, ar žodžiai aiškūs, gramatika be priekaištų, jei pranešimo tikslas yra informuoti gavėją, kad jau esate pasiruošęs eiti pietauti.”³⁸

Bendravimą internetinėje erdvėje nagrinėjantys mokslininkai kelia klausimą, ar toks bendravimas nemažina tradicinio bendravimo masto ir svarbos. Kitiškai į bendravimą virtualioje erdvėje žiūrintys teoretikai teigia, kad dėl laiko ir prioritetų perskirstymo gali sumažėti šeimos nariams, draugams skiriamas dėmesys ir todėl silpnėti su jais siejantys ryšiai. Priklausomybė nuo interneto (angliškai „internet addiction“) yra plačiai nagrinėjama psichologų. Nepaisant realių praktinių priklausomybės nuo bendravimo virtualioje erdvėje pavyzdžių, šiuolaikiniai teoretikai linkę teigti, kad kibernetinė erdvė yra priedas ar alternatyva tradiciniuose žmonių santykiuose, bet ne jų pakaitalas.³⁹ Tokią išvadą galima papildyti teiginiu, kad tradiciniai santykiai neretai perkeliama į virtualią erdvę ir dėl šios erdvės teikiamų privalumų atsiranda galimybė tradicinius santykius padaryti dar gilesnius ir nuoširdesnius, o bendravimą dar dažnesnį. Todėl labai dažnai pastebima, kad internete bendraujama su savo bendradarbiais, klasės draugais, giminaičiais ar kitais gerai pažįstamais žmonėmis, dažnai net neieškant naujų pažinčių.

Virtualioje erdvėje kontrolės mechanizmai sunkiai veikia norint riboti bendravimą, informacijos skleidimą ir pan. Viena vertus, tai interpretuojama kaip demokratijos išraiška ir būtina sąlyga žodžio ir saviraiškos laisvei užtikrinti. Vis dėlto šioje vietoje nuo demokratijos iki anarchijos dažnai skiria tik vienas žingsnis. Dengiantis žodžio laisve gali būti platinama šmeižtas, dezinformacija ar prieštaraujanti moralės normoms informacija, kuriasi atitinkamos bendruomenės (pvz.: pedofilų virtualios bendruomenės, grupuotės kurstančios tautinę neapykantą ar smurtą). *Radikaliu požiūriu išsiskiriantys individai virtualioje erdvėje gali nesunkiai surasti bendraminčių, kai realiame gyvenime tai atlikti būtų žymiai sudėtingiau.*

Vis dėlto kai kurios valstybės stengiasi riboti tam tikros informacijos prieinamumą. Yra žinoma nemažai atvejų, kai Orkut (Google sukurtos bendravimo sistemos) vartotojai iš Irano

³⁸ BUGDINAITĖ, Vaida, *Virtuali erdvė ir jos įtaka žmogui* [interaktyvus], 2000 [žiūrėta 2008 m. sausio 18 d.] prieiga per internetą <<http://mm.mch.mii.lt/MM/Darbai/Kaunas/vaida/virtuali.htm>>

³⁹ SULER, išnaša 26

patyrė teisinių problemų dėl ateistų bendruomenėse atvirai reiškiamų laisvamaniškų ar prieš islamą nukreiptų pažiūrų. Vėliau Irano vyriausybė apskritai blokavo priėjimą prie Orkut. Šio blokavimo apėjimui buvo sukurti keli specialūs proxy serveriai, tačiau vėliau Orkut uždarė HTTPS priėjimą iš anoniminių proxy serverių ir dabar paprastiems Irano vartotojams prieiti prie puslapio praktiškai neįmanoma. 2006 metų rugpjūtį Orkut'ą savo gyventojams užblokavo ir Jungtiniai Arabų Emyratai.⁴⁰ Žinoma ir daugiau serverių ar interneto puslapių blokavimo pavyzdžių. Tačiau jie vertinami nevienareikšmiškai. Viena vertus, neapykantos kurstymu, pornografijos platinimu pasižyminčių interneto puslapių blokavimas ar ribotas prieinamumas yra plačiai taikomas ir demokratinėse valstybėse. Kita vertus, dažnai informacijos ir saviraiškos laisvės apribojimu laikoma autoritarinių valstybių taikomos priemonės riboti laisvę reikšti savo politinę poziciją, religines nuostatas.

2.3 Grupių formavimasis internete: virtualios bendruomenės

Tradiciškai socialinės grupės susiformuoja tam tikroje apibrėžtoje fizinėje erdvėje (kaimas, kvartalas ir pan.). Šiuo pagrindu formuojasi tokios grupės kaip, pavyzdžiui šeima, studentų kursas ir panašiai. Kaip teigia garsus sociologas Bauman (2001), bendruomenę suvokiame „kaip prarastąjį rojų, kurį vis dar tikimės atrasti“.⁴¹ Vienu iš tokių bandymų galima priskirti virtualių bendruomenių kūrimą. Virtualių bendruomenių formavimosi procese svarbiausias veiksnys yra ne fizinė aplinka, bet bendri interesai ar tikslai. Tai žmonių grupė beveik neturinti fizinio ryšio ir gali egzistuoti tik tarpininkaujant technologijoms. Howardas Rheingoldas pateikia tokį virtualios bendruomenės apibrėžimą: *virtualios bendruomenės – tai socialinės grupės, kurios susikuria tinkle tada, kai žmonės bendrauja tiek ilgai, jog atsiranda žmogiški jausmai, kurie virtualioje erdvėje formuoja asmeninių santykių voratinklius.*⁴²

1996 metais jungtinė grupė, kurią sudarė įvairių mokslų šakų atstovai, surengė seminarą, kuriame apibrėžė šias pagrindines virtualių bendruomenių charakteristikas:

- Nariai turi bendrą tikslą, interesą, poreikį ar užsiėmimą, kuris ir yra pagrindinė priklausymo bendruomenei priežastis;
- Nariai nuolat dalyvauja bendruomenės veikloje, bendrauja tarpusavyje ir taip sukuria stiprius emocinius ryšius (visai kaip ir tradicinėse bendruomenėse);

⁴⁰ VIKIPEDIJA, *Orkut* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. balandžio 10 d.] prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Orkut>>

⁴¹ BUTKEVIČIENĖ, Eglė; ir RINKEVIČIUS, Leonardas, Bendruomenės sampratos kaita: bendrija virtualioje erdvėje, *Socialiniai mokslai*, 2006, nr. 3, p. 53

⁴² RHEINGOLD, išnaša 37

- Nariai turi priėjimą prie bendrų resursų ir taisykles ar normas, kurios tą priėjimą apibrėžia;
- Nariams labai svarbus apsikaitimo informacija procesas, tarpusavio parama ir įsipareigojimais.⁴³

Yra teoretikų, kurie virtualias bendruomenes laiko pseudo bendruomenėmis ar įsivaizduojamomis bendruomenėmis. JAV mokslininko Benedikto Andersono populiari knyga „Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą“ ne tik plačiai nagrinėja tautos bei nacionalizmo ypatybes, tačiau taip pat pateikia įdomią bendruomenės sampratą: visos bendruomenės, didesnės už pirmąsias kaimus, kur gyventojai vos ne kasdien susiduria akis į akį yra įsivaizduojamos. Pagal šį apibrėžimą virtuali bendruomenė taip pat galėtų būti įsivaizduojama. Tačiau ši įsivaizduojamų bendruomenių teorija yra dažnai kritikuojama kaip besiremianti labai siauru bendruomenės apibrėžimu. Remiantis kitais bendruomenės apibrėžimais galima rasti nemažai virtualių ir tradicinių bendruomenių panašumų.

Jei remsimės virtualios bendruomenės apibrėžimu bei teiginiu, kad virtualios bendruomenės išreiškia bendruomeniškumo poreikį, galima tirti, ar virtualioms bendruomenėms yra būdingas socialinio kapitalo sukūrimas. *Jeį, kaip teigia nemažai mokslininkų, virtualus bendravimas gali padidinti socialinio kapitalo kiekį, akivaizdu, kad bendruomenės turėtų būti suinteresuotos šio potencialo išnaudojimu.* Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, socialinis kapitalas palengvina informacijos gavimą. Todėl procesai, kuriuos galima stebėti tokiaame interneto portale kaip supermama.lt bei kituose bendravimo forumuose, gali būti laikomi socialinio kapitalo išraiška. Dėl virtualioje erdvėje turimų ryšių galima greičiau gauti atsakymus į rūpimus klausimus, asmeniškų patarimų. Kitas socialinio kapitalo aspektas, abipusiškumo principas, taip pat gali būti įgyvendinamas virtualiose bendruomenėse. Abipusiškumo principas reiškia, kad jei vienas žmogus padeda kitam arba padaro kažką dėl bendruomenės, tuomet tas narys, kuriam padėjo ar bet kuris kitas, jam atsilygina, padeda atlikti kokį nors darbą ir pan. Kalbant apie virtualias bendruomenes svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad visi veiksmai, kuriais padedama kitam bendruomenės nariui yra dažniausiai matomi visiems. Tai padeda sukurti stipresnę bendruomeniškumo jausmą ir abipusės pagalbos normas. Pasitikėjimas, kuris taip pat yra sudėtinė socialinio kapitalo dalis, yra ne visada užtikrinamas virtualiose bendruomenėse. Visų pirma taip yra dėl jau aptartų identiteto valdymo (ir ypač manipuliavimo) aspektų. Tačiau yra nemažai pavyzdžių, kuomet pasitikėjimas įmanomas ir tarp virtualios bendruomenės narių. Kuomet žmogus pakankamai stipriai identifikuoja su bendruomene, tuomet labiau tikėtina, kad

⁴³ WHITTAKER, Steve; ISAACS Ellen; ir O'Day, Vicki., *Widening the net. Workshop report on the theory and practice of physical and network communities* [interaktyvus], 1997 [Žiūrėta 2008 m. vasario 25 d.] prieiga per internetą: <<http://bulletin.sigchi.org/1997/july/reports-1/whittaker/>>

jis pasitikės ir kitais jos nariais. Anonimiškumo ar asmeninės informacijos stygiaus problema neretai sprendžiama skatinant bendruomenės narius atskleisti savo tikrąsias tapatybes.

Tai, kaip atskiros socialinio kapitalo sudedamosios dalys (pasitikėjimas, abipusiškumo normos, tinklo struktūra) pasireiškia skirtingo tipo virtualiose bendruomenėse glaustai gali būti apibūdinama tokioje lentelėje:

Virtuali bendruomenė	Tinklai	Normos	Pasitikėjimas	Mažėjanti individualiai leidžiamo laisvalaikio dalis
Geografiškai išsibarsčiusi	<ul style="list-style-type: none"> • Turi palengvinti prieigą prie nepažįstamų, kurie turi tuos pačius interesus (+) • Turi sukurti mažiau sudėtingus tinklus, nes jie plečiasi per didesnius rajonus (-) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminė pagalba yra informacijos apsikeitimas; taip pat teikiama ir socialinė pagalba. • Net ir maža pagalba kuria stiprių abipusiškumo normų suvokimą (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nariai gali pranešti apie kitų narių neteisingą pateiktą informaciją (+) • Gali atsirasti įžeidinėjimai (-) • Agavystės gali atsirasti įvairiuose lygiuose (pvz. nurodant pajamas, kūno svorį arba lytį) (-) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kompiuteriniai žaidimai ir informacijos gavimas nepadidins "viešojo" laisvalaikio (-) • Bendravimas internete padidina galimybę susitikimams su kitais žmonėmis (+)
Susijusi fiziniu pagrindu	<ul style="list-style-type: none"> • Turi palengvinti prieigą prie nepažįstamų, kurie turi tuos pačius interesus (+) • Turi sukurti sudėtingesnius tinklus, kurie peridengtų su tradiciniais bendravimo tinklais (+) • Labiau tikėtinas prisijungimas į tradicinius tinklus tam, kad pateikti informaciją apie kitus bendruomenės narius (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminė pagalba yra informacijos apsikeitimas; taip pat teikiama ir socialinė pagalba. • Net ir maža pagalba kuria stiprių abipusiškumo normų suvokimą (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nariai gali pranešti apie kitų narių neteisingą pateiktą informaciją (+) • Gali atsirasti įžeidinėjimai (-) • Gali atsirasti apgavysčių, tačiau jos yra mažiau tikėtinos tradiciniuose tinkluose, nes galimybė būti "sučiuptam" yra didesnė (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kompiuteriniai žaidimai ir informacijos gavimas nepadidins "viešojo" laisvalaikio (-) • Bendravimas internete padidina galimybę susitikimams su kitais žmonėmis, ypač tai paveikia jau esančius santykius
Pastaba: + nurodo teigiamą poveikį - nurodo neigiamą poveikį				

Pav. 3: Socialinio kapitalo apraiškos virtualiose bendruomenėse⁴⁴

Galima pastebėti, kad socialinio kapitalo sudedamosios dalys gana panašiai pasireiškia abejose lentelėje išskirtose virtualių bendruomenių grupėse. Vis dėlto susijusios fiziniu pagrindu (pvz. kaimo ribose esančios) virtualios bendruomenės turi tą privalumą, kad stiprina jau esančius tinklus ir palyginti maža apgavysčių tikimybė. Geografiškai išsibarsčiusios bendruomenės sukuria kur kas silpnesnius tinklus ir dėl identiteto valdymo galimybių dažnai nėra gerai žinoma, ar asmuo, su kuriuo bendrauji apie save pateikė teisingą informaciją.

Įdomu palyginti virtualias ir tradicines bendruomenes. Virtualios bendruomenės, panašiai kaip ir tradicinės, gamina įvairias visuomenines gėrybes. Jos leidžia žmonėms nedidelėmis pastangomis susiburti pagal jų interesus, keistis mintimis, leidžia pajusti identitetą ir pajusti tą patį dalyvavimo jausmą, kaip ir fizinio dalyvavimo atveju. Jie junta savo problemų panašumą, palaiko tarpusavio santykius, nors ir naujais ar netikėtais būdais. Jie džiaugiasi, išgyvena,

⁴⁴ BLANCHARD, Anita; ir HORAN Tom, *Virtual Communities and Social Capital* [interaktyvus], 2000 [žiūrėta 2008 m. balandžio 9 d.], p. 14 prieiga per internetą <<http://www.idea-group.com/downloads/excerpts/garson.pdf>>

ginčijasi, pykstasi ir taikosi, paremia vienas kitą morališkai, kuria planus, flirtuoja, prekiauja, ieško draugų, juos praranda, žaidžia, kuria, daug tuščiai „pliurpia“ – žodžiu daro tai, ką ir realiame gyvenime. Šiuo atžvilgiu tiek virtualios, tiek realios bendruomenės turi daug panašumų.⁴⁵

Virtualioms bendruomenėms taip pat svarbus bendruomeniškumo jausmas, apie kurį jau buvo kalbama pirmojoje darbo dalyje. Nemažai mokslininkų, tyrinėjusių bendruomeniškumo apraiškas virtualiose grupėse, sutinka, kad ir virtualioje erdvėje susikūrusios bendruomenės pasižymi panašiomis charakteristikomis kaip ir tradicinės bendruomenės. Panašiai, kaip ir McMillan ir Chavis teorijoje, galima išskirti šiuos aspektus: narystė bei su ja susijęs atsiribojimas nuo kitų grupių; grupės simboliai, įtaka grupės nariams per bendruomenės normas; pagalbos ir paramos ryšiai tarp grupės narių bei bendri emociniai saitai.⁴⁶ Bendruomeniškumo jausmas itin svarbus uždaroms bendruomenėms, kadangi tokios bendruomenės yra labiau orientuotos į bendro tikslo siekimą, stipresnį narių identifikavimąsi su grupe.

Kaip pastebi virtualių ir tradicinių bendruomenių skirtumus tyrinėjantys Eglė Butkevičienė ir Leonardas Rinkevičius „Svarbus skirtumas tarp lokalių fizinių bendruomenių ir virtualių bendrijų, kaip atskleidžia teorinių ir empirinių straipsnyje nagrinėjamų darbų analizė, yra įsitraukimo, telkimosi į bendruomenę sąlygos. Įgydami bei atlikdami įvairiose socialinės raiškos sferose daugelį skirtingų socialinių vaidmenų, asmenys paprastai išlieka glaudžiai susiję su fiziškai lokalia bendruomene. Prieiga prie interneto šių lokalių sąsajų anaipol nepanaikina. Tuo pat metu ji papildo bendruomenės narių tinklaveiką, sąveiką su daugeliu kitų – virtualių – bendrijų (jos dažniausiai grįstos vienos srities ar tipo jungiančiu, telkiančiu klausimu ar aspektu). Taigi socialiniai veikėjai lygiagrečiai gali priklausyti neribotam skaičiui virtualių bendrijų. Įtrauktis į įvairias virtualias bendrijas per tinklaveikos subjektus socialiai bei kultūriškai transformuoja ir lokaliąsias, sociologiškai bei geografiškai tvarias bendruomenes. Atskirų socialinių, teminių bei kitokių interesų ir sąveikų įtaka per tinklaveikos subjektus įtakoja jų socialinę agenciją – veiksena bei įtaką vietos bendruomenei.“

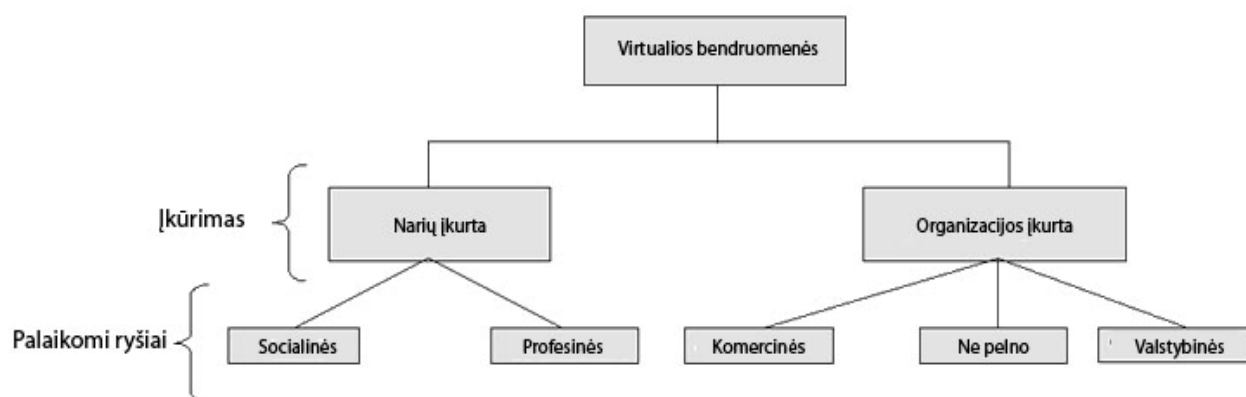
Kitas skiriamasis bruožas yra tas, kad žmonės, bendraudami virtualioje erdvėje gali nežinoti apie savo pašnekovus tokių asmeninių detalių (pvz. amžiaus, socialinės padėties ir kt.), kurios dažniausiai yra žinomos bendraujant tradicinėje bendruomenėje. “Internetu vartotojų klasės formuojasi priklausomai nuo tokių faktorių kaip pavyzdžiui anglų kalbos žinios, komunikacijos sugebėjimai, laikas praleidžiamas tinkle ir t.t., kurios veda prie virtualių bendruomenių

⁴⁵ RUBCOV, Dmitrij, *Virtualios bendruomenės kūrimas ir formavimas* [interaktyvus], Bakalauro darbas, 2005 [žiūrėta 2008 m. vasario 7 d.] prieiga per internetą <www.kf.vu.lt/~regis/5/kbsm/kurs/dr_vivb4.doc>

⁴⁶ BLANCHARD, Anita, *Into the Blogosphere Rhetoric, Community, and Culture of Weblogs Blogs as Virtual Communities Identifying a Sense of Community in the Julie-Julia Project* [interaktyvus], 2003 [žiūrėta 2008 m. balandžio 12 d.] prieiga per internetą <http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/blogs_as_virtual.html>

susikūrimo“.⁴⁷ Anglų kalba yra tapusi pagrindine bendravimo daugiatautėse bendruomenėse kalba, todėl kalbos nemokėjimas susiaurins galimybę dalyvauti virtualiose diskusijose iki nacionalinio lygmens.⁴⁸

Virtualios bendruomenės gali būti įvairios, todėl reikia bent glaustai aptarti jų klasifikaciją. Elice Porter siūlo virtualias bendruomenes klasifikuoti pagal jų įkūrimo principą bei tai, kokie ryšiai yra kuriami ir palaikomi bendruomenės rėmuose. Bendrai klasifikacijos schema atrodo taip⁴⁹:

Pav. 1 Virtualių bendruomenių klasifikacija pagal įkūrimą ir palaikomus ryšius

Narių sukurtos bendruomenės yra tos, kurios buvo sukurtos jau egzistuojančios žmonių grupės (pavyzdžiui draugų grupė) pagrindu ir išlieka valdomos šių narių. Tokios bendruomenės gali būti sukurtos socialiniais arba profesiniais pagrindais. Socialiniais pagrindais sukurtos bendruomenės pavyzdys gali būti įvairios kompiuterinių žaidimų bendruomenės (tarkim populiarus žaidimo Lineage). Šioms bendruomenėms būdinga tai, kad bendraujant norima geriau pažinti kitus bendruomenės narius, pasidalinti išpūdžiais, išreikšti savo jausmus, užmegzti santykius su kitais žmonėmis. Profesinėms bendruomenėms galima priskirti tarkim php programuotojų bendruomenę, kitas panašias bendruomenes, kur bendravimo pagrindas — profesinių žinių, informacijos dalinimasis.

Organizacijos įkurta bendruomenė yra tokia, kuri buvo inicijuota ir yra finansuojama verslo įmonės ar nepelno organizacijos. Šio tipo bendruomenės gali būti smulkiau skaidomos pagal tai, kokia organizacija jas inicijavo: verslo arba komercinė (tokios bendruomenės pavyzdys gali būti visoje Lietuvoje itin populiarus portalas one.lt), nepelno organizacijos ir valstybinių institucijų

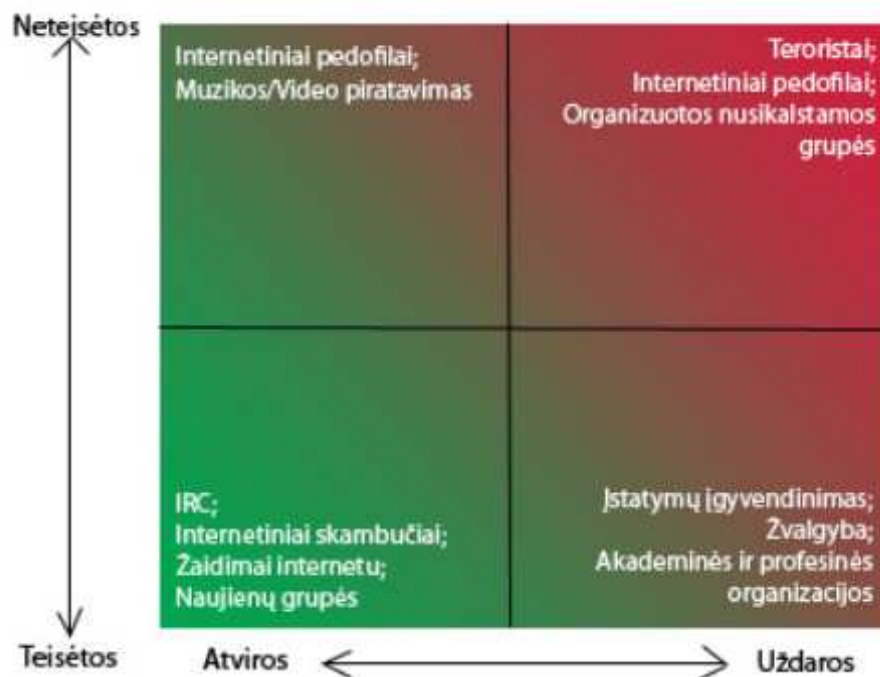
⁴⁷ RUBCOV, išnaša 45

⁴⁸ RUBCOV, išnaša 45

⁴⁹ PORTER, Constance Elise, *A Typology of Virtual Communities: A Multi-Disciplinary Foundation for Future Research* [interaktyvus], 2004, [žiūrėta 2008 m. vasario 7 d.] prieiga per internetą: <<http://jcmc.indiana.edu/vol10/issue1/porter.html>>

įkurta. Pagrindinis skirtumas nuo narių sukurtos bendruomenės yra tas, jog ryšys yra ne tik tarp bendruomenės narių, bet ir tarp bendruomenės ir ją įsteigusios organizacijos.

Vis dėlto ši klasifikacija nėra pakankama norint nagrinėti uždaras bendruomenes virtualioje erdvėje. Žinoma, tam tikri šio skirstymo aspektai yra aktualūs ir nagrinėjamai temai, todėl prie jų bus grįžtama tolesniame skyriuje. Kitas būdas klasifikuoti virtualias bendruomenes — skirstyti jas pagal uždarumo/atvirumo bei teisėtumo/neteisėtumo ašis⁵⁰. Grafiškai ši klasifikacija gali būti pavaizduota taip (pav.2)⁵¹:

Pav. 2 Virtualių bendruomenių klasifikavimas pagal uždarumo/atvirumo bei teisėtumo/neteisėtumo ašis

JAV Federalinis Kibernetinių Nusikaltimų Tyrimų Skyriaus Biuras taip pat pripažįsta vieną iš šių matmenų. Pagal jų žiniatinklio svetainę „Operacija Bitininkas“ („Operation Candyman“), virtualios bendruomenės gali būti „uždaros“ arba „atviros“. Uždaroje bendruomenėje grupės narys privalo jus pakviesti prisijungti, o nepriklausantys organizacijai ir naršantys internete negali nustatyti grupės identiteto. Atvirose bendruomenėse bet kuris asmuo gali atlikti paiešką pagal pavadinimą arba kategoriją, surasti grupę ar bendruomenę ir galbūt, su grupės moderatoriaus

⁵⁰ KINNIBURGH, James B., *Who Networks? The Social Psychology of Virtual Communities* [interaktyvus], 2004, p. 24, [žiūrėta 2008 m. vasario 9 d.] prieiga per internetą: <<http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA424944&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>>

⁵¹ KINNIBURGH, išnaša 50, p. 23

leidimu, prie jos prisijungti. Grupės moderatoriumi gali būti jos kūrėjas arba grupės išrinktas narys.⁵²

Nagrinėjamai temai itin svarbu detaliau panagrinėti uždaras bendruomenes, kurios dar smulkiau gali būti skaidomos į teisėtas ir neteisėtas⁵³. Kad geriau suprasti šių bendruomenių specifiką, toliau bus pateikiamos pagrindinės šių bendruomenių charakteristikos bei pavyzdžiai.

Uždaros/teisėtos bendruomenės — tai tokios bendruomenės, kurios tenkina šias sąlygas:

1. Tikslas: teisėta informacija, informacijos keitimasis, diskusijos ir komercinė veikla. Taip pat profesionali, akademinė, arba industriškai susijusi veikla, bendradarbiavimas, tyrimai ir operacijos.
2. Ribotas prieinamumas: tikrai patikrinti individai yra priimami ir jiems suteikiamos teisės prieiti prie tam tikros informacijos, valdyti duomenų srautus ir informacijos apsikeitimą.
3. Patikimumas: saugumas ir/arba integralumas (turinio kokybė ir/arba sąveika) yra pirminės reikšmės faktoriai šioms bendruomenėms. Bendrai, visos uždaros bendruomenės įtarinėja pašalinius iki tam tikro lygio. Potencialūs nariai ir/arba jų įnašai bendruomenei, turi būti peržiūrėti ir patikrinti anksčiau, negu šie žmonės taps pilnateisiais bendruomenės nariais ir jiems bus suteikta prieiga prie riboto naudojimo informacijos.
4. Gyvavimas: sėkmingos uždaros/teisėtos bendruomenės turi interesą gyvuoti kuo ilgesnį laiką, tačiau jų gyvavimo laikas svyruoja gana didele amplitude: nuo kelių savaičių iki kelerių metų.

Tokių bendruomenių pavyzdžiai yra šie: įstatymų laikymosi priežiūros institucijos, karinė ir intelektualinė bendruomenė. Taip pat galima priskirti ir profesines bei akademinės asociacijas. Visoms šioms bendruomenėms informacijos saugumas ir patikimas valdymas yra didelis prioritetas.

Uždaros / neteisėtos bendruomenės pasižymi šiomis charakteristikomis:

1. Tikslas: Užsiimti nesankcionuota arba uždrausta veikla, už kurią dalyviai gali būti nubausti. Tai apima organizuotą nusikalstamumą, terorizmą, maištavimą ir vaikų pornografiją.

---

⁵² *Innocent Images Operation Candyman Phase I*, 2001, cituota pagal KINNIBURGH, p. 23

⁵³ *Pastaba: atvirų bendruomenių pavyzdžiai nėra aptariami, kadangi jie nėra aktualūs nagrinėjamai temai.*

2. Ribotas prieinamumas: yra priimami tik atrinkti individai bei dedamos didžiulės pastangos, siekiant garantuoti dalyvių anonimiškumą, paslėpti serverius, duomenų srauto struktūrą ir informacijos apsikeitimą.
3. Patikimumas: Saugumas yra pirminės reikšmės tikslas. Plačiai naudojamas užšifravimas, steganografija (žinutės paslėpimas kitoje žinutėje, paveikslėliuose ir t.t.) ir anonimiškumas. Dažnai nepasitikėjimas išlieka net tokių bendruomenių viduje, nors nepasitikėjimo mastas priklauso ir nuo pačios bendruomenės. Uždaros/neteisėtos bendruomenės veikia pavojingoje aplinkoje, kuri reikalauja pasitikėjimo. Jie veikia uždaruose tinkluose, kur nariai turi būti patikrinti prieš juos įsileidžiant į savo aplinką.
4. Gyvavimas: šios bendruomenės dažnai naudoja technologijas ar techniką, kuri leidžia grupei greitai susiburti ir išsiformuoti.⁵⁴

Uždaroje/neteisėtoje bendruomenėje, „pasitikėjimas“ paprastai yra paremtas kalte ir grėsme. Jei kas nors nori prisijungti prie tam tikros pedofilų bendruomenės, jis turi išsiųsti tam tikros neteisėtos medžiagos. Jei norima prisijungti prie teroristinės grupės, reikalaujama atlikti kokius nors neteisėtus smurto veiksmus. Norintis prisijungti prie mafijos ar kokios nors gaujos, turi atlikti sunkų nusikaltimą. Šių nusikaltimų atlikimo faktas pririša pretendantą prie grupės ir reikalui esant bendruomenė gali panaudoti turimą informaciją prieš savo narį. Bet kuriuo metu kiekvienas turi galimybę atsijungti nuo grupės, tačiau jo gali laukti neigiamos pasekmės (pvz. suėmimas ir nuteisimas, pakenkimas asmeniniam ir savo šeimos gyvenimui, turto praradimas), kas dažniausiai ir laiko pririštą prie jos. Tai nėra bendradarbiavimas, pagrįstas pasitikėjimu, o greičiau prievarta.

Įdomu tai, kad dėl rizikos atsiranda ir pasitikėjimas, ypač tais, kurie grupėje pagal rangą yra žemiau – paprasti vartotojai neturi jokios priverstinės valdžios lyderių atžvilgiu – lyderiai turi pasitikėti jais arba jų atsikratyti. Slaptose bendruomenėse, manoma, kad kiekvienas yra nepatikimas tol, kol jis gali būti papirktas, šantažuojamas arba patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (pasitikėjimas yra sutelkiamas ne į patį asmenį, o į jo instinktus ir potraukius – godumą, savisaugą ir taip toliau).⁵⁵

Valdis E. Krebs, naudodamas programą InFlow, tyrinėjo rugsėjo 11-tosios išpuolio organizavimo tinklą (žr. *Priedas 1*). Viena iš jo prieitų išvadų yra ta, kad uždaros organizacijos veikia kitaip nei įprasti socialiniai tinklai. Šamokslininkai neformuoja daug naujų ryšių su tinklui nepriklausančiais žmonėmis ir nekuria naujų sąsajų tarp jau esančių tinklo narių. Stiprūs ryšiai,

---

⁵⁴ KINNIBURGH, išnaša 50, p. 29

⁵⁵ KINNIBURGH, išnaša 50, p. 30

kurie dažniausiai yra suformuoti seniai (mokyklose, apmokymo stovyklose) daro atskiras tinklo ląsteles tarpusavyje susijusias. Vis dėlto skirtingai nei tradiciniuose socialiniuose tinkluose šie stiprūs ryšiai dažnai lieka paslėpti ir yra panaudojami tik tada, kai yra būtina. Silpni ryšiai taip pat sunkiai užfiksuojami. Dėl to rugsėjo 11-tosios išpuolius atlikę lėktuvų užgrobėjai sunkiai gali būti identifikuojami kaip stipraus tinklo nariai, dauguma jų nepažinojo vienas kito. Tokia tinklo struktūra yra paranki teroristinėms (kartu ir kitoms nusikalstamoms grupėms), kadangi apsunkina organizacijos narių susekimą bei informacijos nutekėjimą.⁵⁶

Jungimosi į įvairias virtualias bendruomenes analizuojantys britų ekspertai žmones, dalyvaujančius tokiose bendruomenėse, suskirstė į kelias grupes.

1. „*Alfa bendrautojai*“ – tai jaunesni žmonės, kurie virtualiuose tinkluose flirtuoja, ieško pažinčių ir pramogų.
2. „*Dėmesio ieškotojai*“ laikome vartotojus (tarp kurių daugiausia moterų), siekiančius dėmesio, publikuojančius savo nuotraukas ir įvairiai pritaikančius puslapius, kad atrodytų patrauklesni.
3. „*Sekėjai*“, kurie jungiasi į tinklus, norėdami palaikyti jau užmegztus ryšius su draugais.
4. „*Ištikimieji*“ — žmonės, kuriems virš dvidešimties ir kurie naudojami socialiniais tinklais tam, kad neprarastų ryšio su senais draugais iš mokyklos ar universiteto laikų.
5. „*Funkcionalistų*“ tipas – vyresni žmonės, kurie jungiasi į tinklą turėdami kažkokį konkretų tikslą susijusį su pomėgiu, profesiniu užsiėmimu ar panašiai.⁵⁷

Ši klasifikacija gerai parodo, kokie žmonės ir kokiais tikslais dažniausiai prisijungia prie virtualių bendruomenių bei tai, kad šiose bendruomenėse ne tik ieškoma naujų pažinčių, bet ir palaikomi ryšiai su senais pažįstamais. Vis dėlto ji neatskleidžia, kaip keičiasi žmonių įsitraukimas į virtualius santykius bėgant laikui. Amy Jo Kim siūlo nagrinėti dalyvavimą virtualioje bendruomenėje kaip ciklą. *Ciklo pradžioje žmogus yra tik stebėtojas, vėliau, priklausomai nuo susidomėjimo ir asmeninių savybių gali net labai įsitraukti į virtualų bendravimą ir po kurio laiko tapti virtualios bendruomenės (ar net kelių, kas nėra retas reiškinys) senbuviu.* Toks ciklas geriausiai tinka tiriant forumus, tačiau taip pat gali būti taikomas ir BLOG'ams ir kitoms bendravimo formoms. Nagrinėti atskirus ciklo etapus geriausia remiantis

⁵⁶ KREBS, Valdis E., *Uncloaking Terrorist Networks* [interaktyvus], 2002 [žiūrėta 2008 m. vasario 9 d.] prieiga per internetą: <http://firstmonday.org/issues/issue7_4/krebs/index.html>

⁵⁷ PILIBAITYTĖ, Vaida, *Internetas - šimtai draugų ir jokių taisyklių* [interaktyvus], 2008 [žiūrėta 2008 m. balandžio 17 d.] prieiga per internetą <<http://www.elektronika.lt/articles/events/11070/>>

konkrečiu pavyzdžiu. Panagrinėjime bendravimo virtualioje erdvėje ciklą remiantis itin populiariu forumu interneto svetainėje www.supermama.lt:

- 1) ***Pašalinis stebėtojas.*** Žmogus nėra bendruomenės narys, kartais paskaito komentarus, kuriuos rašo bendruomenės nariai. „Supermamos“ atveju tai būtų daugybė interneto vartotojų, kurie į tinklalapį pateko ieškodami informacijos kokia nors aktualia tema (tarkim įvedę paieškos laukelyje „Google“ paieškos sistemoje raktinį žodį „sveika mityba“). Interneto vartotojui nereikia būti registruotam šio forumo dalyviui, kad galėtų skaityti, ką rašo kiti.
- 2) ***Naujokas.*** Žmogus tampa bendruomenės nariu užpildydamas registracijos anketą ir pradėdamas aktyviau dalyvauti vykstančiose diskusijose. Toks žmogus jau yra labiau suinteresuotas tuo, kas aptariama forume ir nori išsakyti savo nuomonę. Supermama.lt forume žinutes gali rašyti tik registruoti vartotojai.
- 3) ***Nuolatinis narys*** reguliariai įsitraukia į vykstančias diskusijas jį dominančiomis temomis bei patalpina kokią nors informaciją.
- 4) ***Moderatorius/ekspertas.*** Tai virtualios bendruomenės senbuvis, kuris yra gerbiamas kitų bendruomenės narių. Šiam nariui yra suteikiama daugiau teisių, tačiau kartu jis tampa atsakingas už forumo priežiūrą.
- 5) ***Išėjimas.*** Bendruomenės narys gali palikti bendruomenę dėl keleto priežasčių, tokių kaip pasikeitę interesai, laiko stoka ir kitos. Kaip pavyzdį galima paimti moterį, kuri turi daugiau laisvo laiko kol augina kūdikį ir tą laiką praleidžia diskutuodama supermama.lt forume. Tačiau pasibaigus kūdikio priežiūros atostogoms ir pradėjus vėl dirbti, sumažėja laiko, kurį gali skirti pokalbiams forume ar forumo moderavimui. Tai nebūtinai reiškia, kad žmogus daugiau nebedalyvaus forumo veikloje. Gali būti, kad bendravimas su virtualios bendruomenės nariais taps retesnis, dažniau bus dalyvaujama pasyvaus stebėtojo vaidmenyje (kaip pirmojo ciklo etapo atstovas).⁵⁸

Šį ciklą galima truputį modifikuoti nagrinėjant konkrečius atvejus. Nebūtinai kiekvienas interneto vartotojas pereis visus ciklo etapus. Gali būti, kad jis praras susidomėjimą kur kas anksčiau nei jau bus tapęs moderatoriumi ar kitu svarbiu virtualios bendruomenės veikėju. Be to pastebima, kad bendruomenės, kurios yra susijusios ne tik virtualiais ryšiais, bet ir palaiko fizinių

---

⁵⁸ KIM, Amy J., *Community Building on the Web: Secret Strategies for Successful Online Communities* [interaktyvus], 2000 London: Addison Wesley, cituota pagal WIKIPEDIA, *Virtual community* [žiūrėta 2008 m. vasario 13 d.] prieiga per internetą <http://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_community>

kontaktą (tarkim organizuoja susitikimus), rečiau išyra.⁵⁹ Tam, kad bendruomenės nariai labiau įsijungtų į veiklą ir užmegztų glaudesnius santykius yra taikomi du populiarūs metodai: funkcijų ir teisių suteikimas ir bendruomenės narių susitikimų (anglų kalba „meets“) organizavimas.

Pastebėta, kad prisijungimą prie konkrečios bendruomenės visų pirma sąlygoja tai, kad ta bendruomenė yra patraukli jos nariui, jam patinka, kokia informacija yra keičiamasi, pats formatas ir kiti dalykai, kurie jau yra sukurti iki jo atėjimo. Tačiau bendruomenės kūrėjas turi taip pat apgalvoti kaip sudaryti sąlygas didesniai narių įsijungimui. Tam reikia užtikrinti galimybę, kad bendruomenės nariai galės teikti siūlymus kaip tobulinti jau esantį bendravimo formatą ar kontroliuoti bendruomenės dalyvių elgesį forume, komentuoju kitų idėjas. Tai, kiek tokia galimybė bus pasinaudota, priklauso ir nuo pačių virtualios bendruomenės narių. Taip pat jokių būdų nereikia dirbtinai primesti pareigų, kurių žmogus nenori, tai gali netgi paskatinti jį palikti bendruomenę (ką virtualiame pasaulyje yra lengva padaryti).⁶⁰

Kitas bendruomenės suartinantis ir ryšius palaikantis būdas — bendruomenės narių susitikimai, bendros pramogos ar kita visiems priimtina veikla. Tai gera galimybė geriau pažinti žmones, su kuriais bendraujama forumuose, chat'uose.⁶¹ Nors susitikimus inicijuoti gali bet kurie bendruomenės nariai, paprastai tai dažniausiai daro moderatoriai, aktyviausi nariai. Galima išskirti formalius ir neformalius susitikimus. Formaliu susitikimu galima laikyti bendruomenei svarbių datų paminėjimą (tarkim susitikimas įkūrimo dienos sukakčių proga), įvairius teminius vakarėlius (pavyzdžiui bendruomenės viduje vykusio konkurso laimėtojų apdovanojimai). Neformaliu susitikimu galima laikyti tokį susitikimą, kurį organizuoja bendruomenei priklausantys nariai, tačiau nėra kviečiami visi nariai (pavyzdžiui bendruomenės narys Petras pakviečia bendruomenės narę Onutę išgerti kavos). Įvairūs susitikimai su virtualios bendruomenės nariais yra svarbūs ne tik kaip bendruomeniškumo jausmo stiprinimas, bet ir tuo, jog taip padaugėja „gyvo“ bendravimo.⁶² Tai gali būti svarbus argumentas teigiantiems, kad bendravimas virtualioje erdvėje didina žmonių izoliavimąsi nuo visuomenės. Virtualioje bendruomenėje sutikti žmonės neretai tampa labai gerais draugais, nemažai atveju, kuomet internete bendraujantys žmonės vėliau sukūrė šeimas. Vis dėlto susitikimų organizavimas gali būti sudėtingas, kuomet bendruomenės nariai yra iš skirtingų šalies regionų, valstybių ar netgi žemynų.⁶³ Tačiau net ir tai gali būti įveikiama kliūtis ar net tapti bendruomenės susikūrimo pagrindu. Tokios bendruomenės pavyzdys — „Svetingumo klubas“ („Hospitality Club“), kurio

---

⁵⁹ BLANCHARD, išnaša 44

⁶⁰ HAMILTON, J., et al. *Why do some online communities work? Revealing the secrets with social and cognitive psychology*, 2007, 6-7 prieiga per WARC duomenų bazę.

⁶¹ HAMILTON et al., išnaša, p. 7

⁶² BLANCHARD, išnaša 46

⁶³ HAMILTON et al., p.6-7

nariai gali apsistoti vieni pas kitus, kuomet keliauja į kitą valstybę. Teikiama abipusė pagalba, tai yra, gali pagyventi kito bendruomenės nario namuose, tačiau taip pat išsipareigoji (nėra privaloma, tačiau plačiai taikoma) priimti iš užsienio atvykusius bendruomenės narius. Bendruomenė yra pagrįsta pasitikėjimu kitais jos nariais, nereikia gerai pažinoti žmogaus, ilgai su juo bendrauti, kad galėtum pas jį apsistoti.⁶⁴

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktas virtualių bendruomenių klasifikacijas, reikia išskirti tuos tipus, kuriems tolesnėje analizėje bus skiriama daugiausia dėmesio. Visų pirma pasirenkamos narių įkurtos ir socialinius ryšius palaikančios bendruomenės. Toliau pasirinkimas siaurinamas iki uždarų virtualių bendruomenių, kadangi jos, pagal pirmoje dalyje išskirtas uždarų bendruomenių savybes turėtų būti aktualiausios. Taip pat reikia turėti galvoje besikeičiantį įsitraukimo į virtualios bendruomenės lygmenį bei priemones, kuriomis įsitraukimas yra palaikomas ir gilinamas. Tiriant uždarų bendruomenių plėtimosi virtualioje erdvėje galimybes reikia neužmiršti ir tinklinės virtualių bendruomenių organizavimo struktūros bei socialinio kapitalo kūrimo galimybes. Tolesnėje darbo dalyje bus siekiama analizuoti praktinius uždarų bendruomenių ir virtualios erdvės sąveikos būdus remiantis duomenimis apie teroristinių organizacijų, naujųjų religinių judėjimų veiklą.

---

⁶⁴ Pastaba: daugiau informacijos <www.hospitalityclub.org/>

3. UŽDARŲ BENDRUOMENIŲ VEIKLA VIRTUALIOJE ERDVĖJE

Internetas uždarams bendruomenėms yra naudingas dėl keleto priežasčių. Visų pirma, lengvas priėjimas prie naudingos informacijos bei greitas informacijos perdavimas. Tai leidžia greitai perduoti svarbius pranešimus, skelbti savo idėjas. Auditorija, beje, irgi nepaprastai didelė, todėl informacija, kurią norima perduoti, gali pasiekti labai daug žmonių nepriklausomai nuo jų gyvenamos vietos. Cenzūros ir kontrolės galimybės internete taip pat ribotos, nesunku užsitikrinti anonimiškumą. Be to, interneto svetainių kūrimas ir palaikymas yra palyginti nebrangus, o šiuolaikinės technologijos įgalina tinklapiuose pateikti ne tik tekstą, bet ir nuotraukas, parsisiųsti audio ir video medžiagą, ir pan.⁶⁵ Įdomu ir tai, kad virtualioje erdvėje galima sutikti vadinamųjų „virtualių imamų“ – idėjinių vadovų ir pranašų, turinčių didelę galią veikti žmonių požiūrį. Kuriamos virtualios brolijos, kurių nariai gali būti iš bet kurios pasaulio vietos.⁶⁶ Kad geriau suprastume, kaip uždaros bendruomenės veikia virtualioje erdvėje, reikia nagrinėti čia glaustai aptartus aspektus išsamiau.

Organizacijos gali panaudoti virtualias bendruomenes bei virtualią erdvę įvairiems tikslams. Visų pirma, virtuali erdvė gali būti tinkama priemonė atkreipti dėmesį į bendras problemas ir mobilizuoti vienodus interesus turinčius žmones bendrai veiklai. Tam, kad bendruomenės veiktų, dažnai susiduriama su lėšų klausimu. Daugumos bendruomenių veikla finansuojama iš lėšų, kurias gaunamos kaip aukos, parama, todėl itin svarbu surasti kuo daugiau rėmėjų. Virtuali erdvė palanki šiam tikslui įgyvendinti ne tik todėl, kad atkreipia platesnės auditorijos dėmesį, bet ir tuo, kad šiuolaikinės technologijos supaprastina piniginių operacijų atlikimą. Todėl užtenka žinoti bendruomenės disponuojamas sąskaitos numerį ir naudojantis elektroninės bankininkystės paslaugomis galima pervesti norimą sumą pinigų net neišėjus iš namų. Dėl virtualiai erdvei būdingos savybės būti „čia ir dabar“, aktualios naujienos gali būti pranešamos labai operatyviai ir pasiekti iš karto didelę auditoriją. Kitas tikslas, kuris svarbus bendruomenėms ir gali būti įgyvendinamas virtualios erdvės rėmuose, yra verbavimas. Žinoma, kad atsirastų norinčių prisijungti, reikia sukurti gerą įspūdį apie bendruomenę, jos narius ir ideologiją. Informacijos apie bendruomenę pateikimas, idėjų pristatymas yra turbūt vienas iš pagrindinių motyvų pradėti naudotis internetu ir kitomis virtualiomis technologijomis.

⁶⁵ WEIMANN, Gabriel, *www.terror.net. How Modern Terrorism Uses the Internet* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. balandžio 12 d.] prieiga per internetą: <<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr116.html#intro>>

⁶⁶ CHEN, Hsinchun, *How terrorists use the internet* [interactive], 2007 [žiūrėta 2008 balandžio 12 d.] prieiga per internetą <<http://www.abc.net.au/rn/scienceshow/stories/2007/1885902.htm>>

Gabrielis Weimannas savo studijoje, kurioje nagrinėtos teroristinių grupių interneto svetainės, išskiria aštuonis tikslus, kuriuos teroristinės grupės įgyvendina virtualioje erdvėje. Kadangi teroristines grupes taip pat galima priskirti prie uždarų bendruomenių, šių tikslų nagrinėjimas yra geras atspirties taškas kalbant apie visas uždaras bendruomenes. Šie tikslai yra tokie:

1) *Psichologinis karas*. Internetas naudojamas skleisti klaidinančiai informacijai (dezinformacijai), grasinimams ir panašiai, norint sukelti baimę ir bejėgiškumo jausmą. Tai yra daroma paviešinant tam tikras nuotraukas ar filmuotą medžiagą. Taip pat prie šio tikslo galima priskirti vadinamosios „kibernetinės baimės“ sukėlimą, t.y. kuomet skelbiama, kokias pasekmes gali sukelti virtualios atakos.

2) *Propaganda*. Pagrindinis tikslas šiuo atveju būtų priešų demonizavimas ir savo veiksmų pateisinimas.

3) *Informacijos rinkimas*. Teroristai, pavyzdžiui, gali gauti detalios informacijos apie transporto infrastruktūrą, branduolines jėgaines, viešuosius pastatus, oro uostus, laivybos uostus ir netgi apie antiteroristines priemones. Teroristinės organizacijos naudoja internetą rinkti žinioms apie taikinius, ypač ekonominius mazgus, o moderni programinė įranga leidžia jiems analizuoti silpnybes pastatų konstrukcijose, taip pat numatyti, kokias pasekmes kitiems pastatams turėtų vieno ar kito pastato nugriovimas.

4) *Lėšų pritraukimas*. Teroristinės organizacijos labai priklausomos nuo lėšų, gaunamų iš užsienio. Yra daugybė būdų, kuriais gali būti aukojami pinigai remti teroristinėms organizacijoms internetu, o juos aptikti yra gana sunku.

5) *Verbavimas ir mobilizacija*. Ieškant šalininkų internete yra naudojamos visos įmanomos technologijos (garso, vaizdo, skaitmeninė ir pan.) pristatant savo organizacijos žinutes. Verbuotojai taip pat gali naudoti labiau interaktyvias internetines technologijas bastydamiesi po pokalbių kambarius ir ieškodami potencialių narių, ypač jaunų žmonių. Reikėtų paminėti, kad naujuosius narius atsirenka ne tik patys teroristai. Kai kurie būsimieji nariai naudoja internetą tam, kad galėtų paskelbti apie save, norėdami prisijungti prie teroristinių organizacijų.

6) *Tinklo kūrimas ir palaikymas*. Daug teroristinių grupuočių, tarp jų Hamas ir al Qaeda, iš griežtai apibrėžtų hierarchinės struktūros organizacijų, su aiškiais lyderiais, susiskaidė į dalinai nepriklausomus darinius, kurie jau nebeturi vieningos hierarchinės valdymo struktūros. Naudodamosios internetu, šios grupės gali palaikyti ryšį viena su kita bei kitų grupuočių nariais.

7) *Dalijimasis informacija*. Šiuo atveju galvoje turima tokia internetu platinama informacija kaip „Teroristo vadovėlis“, „Anarchisto receptų knygelė“, „Mudžahedino nuodų vadovėlis“,

„Džihado enciklopedija“. Vien *Google* paieškos sistemai nurodžius raktinius žodžius „terrorist“ ir „handbook“ yra gaunama tūkstančiai su tuo susijusių nuorodų. Taigi ši informacija gali būti prieinama ne tik teroristų organizacijoms, bet ir visiems interneto vartotojams.

8) *Planavimas ir koordinavimas*. Tam, kad planuoti ir koordinuoti teroristines operacijas, teroristai naudoja internetinius pokalbių kambarius, keičiasi elektroniniais laiškais, užšifruodami pranešimus įvairiausiais įmanomais būdais.⁶⁷

Visi šie teroristų naudojimosi virtualia erdve būdai išsamiau nagrinėjami bus smulkesniuose šio skyriaus poskyriuose. Supažindinant su uždarų bendruomenių veikla teroristinės grupės pasirenkamos ne tik dėl gero atitikimo tokio tipo bendruomenių tipui, bet ir dėl didesnio (lyginant su kitomis bendruomenėmis) jau surinktos empirinės medžiagos kiekio. Nustatyti tokių pavojingų grupių (grėsmė kyla iš dalies dėl tokio didelio viso pasaulio valstybių susisaistymo, sąlygoto globalizacijos) veiklos būdus, yra viena iš sąlygų planuoti ir vykdyti prevencines priemones.

3.1 Verbavimas

Kalbant apie verbavimą į uždaras bendruomenes ir naujas galimybes tai daryti virtualioje erdvėje, reikia prisiminti jau aptartas identiteto valdymo galimybes. Kaip buvo minėta, virtualioje erdvėje daug lengviau manipuliuoti informacija apie savo asmenybę, nuslėpti ar pagražinti tam tikras detales, taip pat išliekant nebyliu anonimišku stebėtoju rinkti informaciją apie kitus dalyvius. Todėl net ir nedrąsūs, įtariai į kitaip mąstančius žiūrintys žmonės virtualioje erdvėje dažniau užmezga santykius ar prisijungia prie virtualios bendruomenės. Prisijungimas prie virtualios bendruomenės, bendravimas su jos nariais dažnai suvokiamas kaip neįpareigojantis veiksmas.

Tokios „lengvos“ įsiliejimo į virtualias bendrijas sąlygos keičia individualios atsakomybės laipsnį, nes individas gali „išstoti“ iš tam tikros srities virtualios bendrijos, nebedalyvauti arba pasyviai dalyvauti tam tikroje tinklaveikoje, t.y. socialinės organizacijos prasme palikti bendriją ar bendruomenę, išvengdamas jai neadekvataus, netinkamo elgesio pasekmių (socialinių sankcijų). Tą padaryti tradicinėje bendruomenėje kur kas sunkiau, o kartais net neįmanoma (tarkim dėl stiprių kaimynystės, giminės, bendro ūkio, kultūrinio ir istorinio paveldo bei kitokių ryšių).⁶⁸

Teroristinės organizacijos, kaip pastebi jas tyrinėjantys mokslininkai, internetą naudoja (aišku ne tik šiuo tikslu) verbuoti naujus narius į jų pajėgas. Vienas iš tokio verbavimo kanalo

---

⁶⁷ WEIMANN, išnaša 65

⁶⁸ BUTKEVIČIENĖ IR RINKEVIČIUS, išnaša 41

pasirinkimų yra aiškinamas tuo, kad su kur kas mažesniais ištekliais galima pasiekti didelę auditoriją ir nebūti patrauktiems atsakomybėn.

Ieškant atsivertėlių internete yra naudojamos visos įmanomos technologijos (garso, vaizdo, skaitmeninė ir pan.) pristatant savo organizacijos žinutes. Tie, kurie naudojami teroristų internetinėmis svetainėmis dažniausiai yra sekami, o su pačiais ištikimiausiais naudotojais yra susisiekiama, gaunama reikiama informacija ir sudaroma sutartis. Verbuotojai taip pat gali naudoti labiau interaktyvias internetines technologijas lankydamiesi pokalbių svetainėse ir ieškodami potencialių narių, ypač jaunų žmonių. Elektroninės suvestinių lentos ir naudotojų tinklai (pvz. specialūs pokalbių kambariai ir tam tikros suvestinės) gali pasitarnauti kaip puiki priemonė ieškant potencialių narių. Reikėtų paminėti, kad naujuosius narius atsirenka ne tik patys teroristai. Kai kurie būsimoji nariai naudoja internetą tam, kad galėtų paskelbti apie save, norėdami prisijungti prie teroristinių organizacijų. Visgi labiau tikėtina, kad teroristinės organizacijos pačios imsis ieškoti naujų narių, nei lauks kol jie patys prisistatys. Pavyzdžiui al Qaeda nariai, verbuodami naujus potencialius žmones tiesiog „užbombarduoja“ juos religiniais įsakymais ir anti-amerikietiška propaganda, gaunama kartu su apmokymų „kaip tapti teroristu“ vadovėliais ir po to, nuklaidžiojus internetinių pokalbių kanalų labirintais, jiems yra pateikiama speciali instrukcija kaip patekti į Iraką.⁶⁹

Naujieji religiniai judėjimai taip pat naudojami interneto teikiamomis galimybėmis pritraukti naujus narius. Visų pirma, tai svarbus kanalas skelbti savo išpažįstamas tiesas ir taip pritraukti naujus narius. Kaip pavyzdį galima pateikti kabalos studijų centrą, veikiančią ir Lietuvoje. Norėdami pritraukti naujus narius jie kartais daro viešas paskaitas, skelbia kad kabala yra „supermokslas“ padedantis atskleisti gamtos ir visatos paslaptis, įgyti absoliutų žinojimą. Paskaitos yra transliuojamos internetu iš centrinės būstinės Izraelyje. Nors teigiama, kad kabala ne mokslas, skaitomi judaizmo religiniai raštai, norima atskleisti kūrėjo buvimą. Nariai aktyviai dalyvauja platinime, nes to reikalaujama. Rabinas skaitantis paskaitas laikomas neklystančiu ir turinčiu absoliutų žinojimą. Internetas taip pat svarbus kaip palyginti pigus įrankis kurti virtualias komunas ir taip susieti esamus savo narius, pritraukti naujus narius. Palyginti didelė interneto vartotojų dalis yra jaunimas, kuris labiausiai pasiduoda naujųjų religinių judėjimų įtakai.

Turbūt vienas iš labiausiai sukrečiančių pavyzdžių apie interneto ir naujųjų religinių judėjimų sąveiką – masinė savižudybė 1997 m. Dangaus vartų bendruomenėje (Heaven's Gate community). 39 išsilavinę šios bendruomenės nariai nusižudė tikėdami, kad kosminiu laivu bus perkelti į Hale-Bopp kometą. Kuomet ši kometa pasirodė, bendruomenės narių kompiuteriuose pasirodė užsklanda “Raudonasis signalas”, kuri reiškė, kad jau atėjo laikas įvykdyti masinę

---

⁶⁹ WEIMANN, išnaša 65

savižudybę.⁷⁰ Nors tokie veiksmai nėra būdingi visiems naujesiems religiniams judėjimams, tačiau išlieka galimybė, kad internetas bus panaudotas panašioms veiksmams organizuoti.

Vis dėlto galima pastebėti, kad internetas parankus ir prieš naujuosius religinius judėjimus nukreiptiems judėjimams, taip pat tai suteikia galimybę papasakoti savo buvimo tame judėjime istorijas platesniam ratui žmonių. Tas pats gali būti taikoma ir kalbant apie teroristines organizacijas bei kitų tipų bendruomenes. Taigi informacijos sklaida tuo pačiu gali būti ir nemažas iššūkis tokioms bendruomenėms.

Nors verbavimas yra labai svarbi bet kokios organizacijos veiklos sritis ir jai teikiamas didelis prioritetas, pastebima, kad uždaros bendruomenės gana atsargiai renkasi savo narius. Jau pati sąvoka *uždaros* bendruomenės nurodo, kad narių priėmimas nėra masinis reiškinys, leidžia suprasti, kad bus taikomos griežtos narystės sąlygos. Potencialūs nariai tikrinami dar prieš tai, kai šie žmonės taps pilnateisiais bendruomenės nariais ir jiems bus suteiktas priėjimas prie riboto naudojimo informacijos ar suteikiami įgaliojimai atlikti tam tikrus veiksmus. Be to, vien žmoniškųjų resursų nepakanka, kad bendruomenė galėtų sėkmingai plėsti savo veiklą, todėl reikia kalbėti ir apie lėšų pritraukimo priemones.

3.2 Lėšų rinkimas

Virtuali erdvė gali būti panaudojama ir lėšų, reikalingų bendruomenės veiklai palaikyti ir plėsti, rinkimui. Internetas yra itin patrauklus toms bendruomenėms, kurios negali lėšų rinkti įprastais būdais, t.y. ieškoti rėmėjų, dalyvauti konkursuose, gauti paramą iš valstybės. Tokioms bendruomenėms galima priskirti nusikalstamas bendruomenes, pavyzdžiui teroristines organizacijas, kai kuriuos naujuosius religinius judėjimus ar neapykantą skatinančias grupes (pvz. neonaciai, kukluksklano nariai ir kiti). Dėl tokių jau minėtų virtualios erdvės savybių kaip kontrolės mechanizmų trūkumas, identiteto nuslėpimo galimybė, tokioms bendruomenėms atsiranda galimybė nesunkiai surinkti reikiamas lėšas.

Lėšos bendruomenių veiklai finansuoti yra renkamos ne tik kaip aukos, parama, bet ir pardavinėjant tam tikras prekes. Tai gali būti marškinėliai su bendruomenės simbolika, knygos ir kitos prekės. Internetas gali būti puiki erdvė šioms prekėms reklamuoti, o elektroninės bankininkystės ir kitos atsiskaitymo internetu priemonės padeda lėšas rinkti iš geografiškai nutolusių žmonių. Vienas iš būdų atsiskaityti už prekes internete yra populiarus mokėjimo sistema PayPal. Šis mokėjimo būdas yra patogus ir patikimas dėl to, jog saugo privačią informaciją apie klientą. PayPal yra taip pat patrauklus dėl to, kad leidžia atlikti pinigines tranzakcijas tarp

⁷⁰ RYAN, Nick, *The gospel of the web* [interaktyvus], 2000 [žiūrėta 2008 m. kovo 15 d.] prieiga per internetą: <<http://www.guardian.co.uk/technology/2000/mar/23/religion.internet>>

nepažįstamųjų, nenaudojant kreditinės kortelės ar asmeninių duomenų. Panaudodama pačias naujausias saugumo technologijas ir turėdama didelę ekspertų komandą iš visų internetinio saugumo sričių, PayPal išlieka lyderiu saugiuose internetiniuose mokėjimuose visame pasaulyje. Naudojantis PayPal galima priimti atsiskaitymus ir tiesiai iš kitų PayPal vartotojų, ir atsiskaitymus kreditine kortele. Iš dalies PayPal tikslas yra paslėpti mokėtojo kortelės duomenis nuo asmens, kuriam atsiskaitoma. Ir tai yra patogiausias būdas smulkiems tarptautiniams atsiskaitymams, nes nereikia atlikti pervedimo, už kurį bankas paprastai paima nemažą mokestį.

Asmens duomenų saugumas ir yra labai svarbus lėšų perdavimo ir rinkimo aspektas, ypač kalbant apie jau minėtas nusikalstamas ar visuomenei nepriimtinas bendruomenes. Asmenų yra prašoma paaukoti pinigų, dažniausiai toms organizacijoms, kurios remia šias bendruomenes, tačiau veikia legaliai. Kaip pastebi Gabriel Weimann, yra daugybė būdų, kuriais gali būti aukojami pinigai remti teroristinėms organizacijoms internetu, o juos aptikti yra gana sunku, nes viskas yra atliekama pogrindyje ir visa tai stengiamasi nuslėpti prisidengiant kitų organizacijų vardais, atidarinėjant banko sąskaitas įvairių šalių bankuose ir t.t.. Pavyzdžiui, teroristinė organizacija Hamas rinko pinigus per Teksaso labdaros fondą „Šventosios žemės fondas“ (HLF), kuris beje gavo ir JAV paramą per Paramos tarptautiniam vystimuisi agentūrą (USAID). Tačiau dėl ryšių su Hamas, šio fondo sąskaita buvo užšaldyta.⁷¹

3.3 Informacijos rinkimas

Internetas - milžiniška informacijos saugykla, kurioje saugomi dokumentai (knygos, straipsniai, konferencijų pranešimai ir kt.), paveikslai, video ir audio įrašai, kompiuterinės programos ir kitų formatų duomenys. Internetas jungia nacionalinius ir tarptautinius bendrosios paskirties ir komercinius tinklus visame pasaulyje. Pasaulinis tinklas siūlo per milijardą puslapių informacijos, didžiąją dalį nemokamai ir didžiąją dalį įdomią uždaroms bendruomenėms. Šiame skyriuje bus nagrinėjama kaip ir kokios informacijos bendruomenių nariai ieško internete.

Savolainen išskiria du informacijos paieškos tipus, kurie yra naudojami dažniausiai. Šie tipai yra išskirti pagal tai, koku tikslu yra ieškoma informacijos:

1. *Praktinis paieškos tipas.* Informacijos paieška yra orientuota į konkrečių klausimų atsakymą. Kaip pavyzdys gali būti konkrečios frazės įvedimas į paieškos sistemos langą.

---

⁷¹ EMERSON, Steven, *Fund-Raising Methods and Procedures for International Terrorist Organizations*, [interaktyvus], 2002, [žiūrėta 2008 m. kovo 19 d.] prieiga per internetą: <www.au.af.mil/au/awc/awcgate/congress/021202se.pdf>

2. *Orientacinis paieškos tipas.* Įvairi informacija yra renkama tam, kad būtų galima susidaryti bendrą pasaulio vaizdą.⁷² Šio tipo pavyzdys — naujienų interneto svetainių reguliarus lankymas.

Abu šie informacijos paieškos tipai yra sutinkami stebint bendravimą virtualioje erdvėje. Uždaroms bendruomenėms aktualu tiek gauti atsakymus į konkrečius klausimus, tiek sekti pasaulyje vykstančius įvykius. Tokios informacijos šaltiniai gali būti ne tik žiniasklaidos kanalai, informacinio pobūdžio interneto svetainės, tačiau ir virtualioje erdvėje bendraujantys žmonės. Atsakymai į rūpimus klausimus gali būti gaunami tiesiogiai iš žinančių žmonių arba juos galima rasti tarp anksčiau bendruomenėje jau patalpintų pranešimų.⁷³

Populiariausias ir mažiausiai specifinių žinių reikalaujantis informacijos paieškos būdas - paieškos sistemos (tokios kaip „Google“). Tai kompiuterinės programos, kurios nuolat naršo internetą, atlikdamos tinklalapių paiešką. Šios sistemos savo laikinoje duomenų bazėje saugo informaciją apie tinklalapyje surastų žodžių ar frazių rodyklę ir informaciją, kur tuos žodžius rado, kiek kartų ir pan. Vartotojui pateikus užklausą, paieškos sistema informacijos ieško ne internete, o savo sukurtoje duomenų bazėje. Žinoma yra taikomi ir ne tokie populiarūs informacijos rinkimo būdai kaip tarkim įsilaužimas į prie tinklo prijungtus kompiuterius, įvairūs kompiuterinio šnipinėjimo veiksmai. Tačiau šios priemonės reikalauja gero informacinių technologijų išmanymo ir nėra prieinamos visiems norintiems.

Teroristai, pavyzdžiui, gali gauti detalios informacijos apie transporto infrastruktūrą, branduolines jėgaines, viešuosius pastatus, oro uostus, laivybos uostus ir netgi apie antiteroristines priemones. Teroristinės organizacijos naudoja internetą rinkti žinioms apie taikinius, o moderni programinė įranga leidžia jiems analizuoti kokias pasekmes kitiems pastatams turėtų tarkim vieno ar kito pastato nugriovimas. Ir internetas tokios informacijos suteikia. Net patys Al Qaeda nariai tvirtina, kad internete įmanoma surinkti 80% reikiamos informacijos apie priešą.

Musulmonų Hakerių Klubo valdomame internetiniame puslapyje (JAV saugumo agentūros įsitikinusios, kad ši grupė siekia kurti programinę įrangą kibernetinėm atakom) yra siekiama atskleisti svarbią informaciją, tokią, kaip kodus ir radijo dažnius, kuriuos naudoja JAV slaptosios tarnybos. Ta pati internetinė svetainė siūlo mokymo priemones, skirtas virusų platinimui, siūlo įvairias *hakerių* gudrybes, mokoma kaip kenkti tinklui ir rašyti įvairias programas, skirtas

---

⁷² BURNETT, Gary, *Information exchange in virtual communities a typology* [interaktyvus], Information Research, 2000 [Žiūrėta 2008 m. kovo 25 d.] prieiga per internetą: <<http://informationr.net/ir/5-4/paper82.html>>

⁷³ BURNETT, išnaša 72

kenkėjiškiems tikslams. Šiame puslapyje taip pat yra pateikiamos nuorodos į įvairias kovojančių islamistų ir teroristų svetaines.⁷⁴

Yra daugybė priemonių skirtų palengvinti duomenų rinkimą, įtraukiant paieškos variklius, platinamų elektroninių paštų adresų sąrašus, internetinių pokalbių kambarius ir diskusijų grupes. Daugybė internetinių svetainių siūlo savo paieškos variklius skirtus paieškai puslapių duomenų bazėse. Pasaulinio masto paieškos laikraščiuose ir žurnaluose taip pat generuoja informaciją reikalingą uždaroms bendruomenėms. Kai kuri tokia informacija žinoma gali būti pasiekama ir naudojantis tradicinėmis žiniasklaidos priemonėmis, tačiau tinklo paieškos galimybės tai leidžia daryti anonimiškai, įdedant mažai pastangų ir lėšų.

3.4 Informacijos pateikimas

Virtuali erdvė, internetas labai dažnai naudojamas ne tik rinkti informacijai apie kitus, bet ir pateikti duomenis apie save, savo bendruomenę. Vienas iš populiariausių būdų – sukurti svetainę ir joje pristatyti bendruomenės veiklą, struktūrą, pagrindines idėjas. Kitas būdas informacijai skleisti – dalyvavimas įvairiuose forumuose, pokalbių kambariuose (chat'uose). Ten apie tam tikrą bendruomenę galima sužinoti iš jos narių. Toks būdas yra tinkamas tada, kai apie organizaciją jau yra bent šis tas žinoma. Kitais atvejais bent pagrindinės informacijos pateikimas internetiniame puslapyje yra tinkamesnis būdas pranešti apie save.

Pateikiant informaciją internete būtina įvertinti šiuos interneto ir jame esančių informacijos išteklių ypatumus:

- Internete publikotis gali kiekvienas, t.y. jos autoriumi ir leidėju gali tapti bet kas, turintis prieigą prie interneto serverio.
- Nėra vieningo interneto tinklalapių ir informacijos išteklių registro.
- Niekas nėra atsakingas už internete esančios informacijos organizavimą, tvarkymą ar vertinimą.
- Internete esanti informacija kinta: dalis tinklalapių yra išimami iš interneto, nuolat publikuojami nauji tinklalapiai.
- Interneto paieškos įrankiai nėra standartizuoti.⁷⁵

Virtuali erdvė yra patraukli erdvė bendruomenėms ir dėl nepaprastai didelės auditorijos. Visame pasaulyje internetu naudojasi daugiau nei 1 milijardas 300 milijonų žmonių.⁷⁶ Nors

---

⁷⁴ WEIMANN, išnaša 65

⁷⁵ *Paieškos internete ypatumai* [interaktyvus], [Žiūrėta 2008 m. kovo 25 d.] prieiga per internetą: <<http://distance.ktu.lt/cdk/courses/2734/fcontent.html>>

interneto vartotojai daugiausia susitelkę išsivysčiusiose valstybėse, tokiuose regionuose kaip Artimieji rytai, Azija ir netgi Afrika interneto vartotojų skaičius kasmet auga.

Vienas iš informavimo apie bendruomenę tikslų — narių pritraukimas ir informacijos apie narystės taisykles pateikimas. Įdomus pavyzdys – kukluksklano organizacija. Atsidarius šios organizacijos svetainę internete (<http://www.kkkk.net>), iš karto pasirodo informacija apie tai, kokie žmonės nėra pageidaujami kaip grupės nariai. Šiame pranešime (angų kalba „disclaimer“) yra teigiama, kad prie kukluksklano gali prisijungti tik baltaodžiai žmonės, taip aiškiai išreikiant savo pagrindinį veiklos principą: baltaodžių susivienijimas prieš juodaodžius.⁷⁷

Lietuvoje uždaroms grupėms iš dalies galima priskirti įvairius religinius judėjimus. Nors šie judėjimai neriboja naujų narių atėjimo, tačiau uždarumas pasireiškia tuo, kad iš tikrųjų mažai žinoma apie vidinius procesus juose, o visuomenę pasiekianti informacija yra daugiau gandų lygio. Pagrindiniai Lietuvoje veikiančys naujieji religiniai judėjimai turi savo internetines svetaines, kuriuose galima rasti pagrindines filosofines idėjas, informaciją apie bendruomenių veiklą ir kitą aktualią informaciją (nagrinėjamos šios interneto svetainės: <http://www.veducentras.lt>, <http://www.btz.lt>, <http://www.unification.net/lithuanian>, <http://www.saints.lt/>, <http://www.krishna.lt/>, <http://www.sathyasai.lt/>, <http://www.dhyan.lt/>). Taip pat pateikiami bendruomenių centrų adresai, susirinkimo vietos. Tarkime Ošo meditacijos centro Ojas puslapyje pateikiamas meditacijos mokymų grafikas su tiksliais datomis ir vietos nuorodomis.⁷⁸ Pagrindinis bruožas, būdingas lietuviškoms naujųjų religinių judėjimų internetinėms svetainėms, yra informacijos pateikimas. Pateikiama informacija apie pagrindines šių judėjimų idėjas, religinius vedlius. Kartu pateikiamos nuorodos į pagrindines oficialias organizacijų svetaines, taip sudarant galimybes plačiau susipažinti su vykdoma veikla ir filosofija. Taip pat pateikiama „gynybinė“, atsakomoji medžiaga į kaltinimus, dažniausiai keliamus vienai ar kitai „sektai“, pateikiama „tikroji tiesa“, kuria reikia remtis gyvenime.

Informacijos ir saviraiškos laisvė, kurią uždaroms bendruomenėms suteikia internetas, yra ne tik teigiamas pokytis, bet ir iššūkis. Atsiranda didesnės galimybės ne tik pateikti informaciją apie save, bet ir oponentams tą informaciją sukritikuoti. Interneto svetainių, kuriose oponuojama kokioms nors religinėms nuostatoms yra pakankamai daug. Tarkim scientologijos judėjimui oponuojančių svetainių randama 33 (Yahoo paieškos sistemos duomenimis)⁷⁹ Taip pat iškyla

---

⁷⁶ Pasaulinė interneto vartotojų statistikos duomenų bazė, [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. balandžio 16 d.] prieiga per internetą: <<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>

⁷⁷ JAV Kukluksklano organizacijos interneto svetainė [žiūrėta 2008 m. balandžio 16 d.] prieiga per internetą: <<http://www.kkkk.net>>

⁷⁸ Ošo meditacijos centro Ojas internetinė svetainė [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. sausio 28 d.] prieiga per internetą: <http://www.dhyan.lt/index1.php?Show=*ojas.htm&Sk=4&LAN=1>

⁷⁹ WALKER, James K., *Cults and New Religious Movements in Cyberspace* [interaktyvus], 1998 [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www.watchman.org/cults/virtualreligion.htm>>

grėsmė, kad slapta informacija gali būti paviešinta ir tapti prieinama daugybei interneto vartotojų. Bendruomenėms tenka spręsti ir informacijos pertekliaus problemą. Šiai problemai spręsti dažniausiai sukuriamos centralizuotos oficialios svetainės. Šiose svetainėse koncentruotai pateikiama visa svarbiausia informacija, kuri gali būti įdomi ta bendruomene besidominčiam žmogui, o ieškantys daugiau informacijos gali kreiptis į bendruomenės narius tiesiogiai, pateikiami jų kontaktai. Taip informacijos pertekliaus problemą nusprendė spręsti ir tokie visame pasaulyje paplitę naujieji religiniai judėjimai kaip scientologija (<http://www.scientology.org/>) ir Jehovos liudytojai (<http://www.watchtower.org/>).

Teroristinėms organizacijoms būdinga kiek kitokio pobūdžio informacija. Visų pirma, nėra pateikiama informacija kaip susisiekti su tiesioginiais tų grupių lyderiais. Antra, vietoj idėjų apie dvasios išganymą ir tyrą meilę, kurios tokios dažnos naujųjų religinių judėjimų internetiniuose puslapiuose, kur kas dažniau sutinkami neapykantą skatinantys šūkiei ir pateikiami žiaurūs vaizdai. Teroristinių organizacijų interneto puslapiai dažnai keičia savo adresus, kas nėra taip būdinga kitokio pobūdžio puslapiams.

Kaip pastebi teroristinių grupių internetines svetaines tyrinėjantis Weimann, teroristinio pobūdžio internetiniuose puslapiuose dažniausiai yra naudojamos trys retorinės struktūros, kuriomis išreikiamas teroristų ryšius su smurtu. Pirma, yra tvirtinama, kad teroristai neturi jokio kito pasirinkimo išskyrus naudoti jėgą. Kol svetainės vengia minėti kaip patys teroristai terorizuoja kitus, jie patys savo priešininkus apibūdina tokiais žodžiais kaip „skerdynės“, „žudynės“ ir „genocidas“. Teroristinės organizacijos yra vaizduojamos kaip pastoviai persekiojamos, jų lyderiai yra žudikų taikinyje, rėmėjai žudomi, žodžio laisvė ribojama ir šalininkai suiminėjami. Ši taktika vaizduoja teroristus kaip mažą, silpną ir galingos jėgos medžiojamą organizaciją, tokiu būdu paversdama juos neteisybės aukomis.

Antra retorinė struktūra, susijusi su jėgos naudojimo pagrįstumu, yra priešų demonizavimas ir jų veikslių neteisėtumo įrodinėjimas. Judėjimo arba organizacijos nariai, prisistatantys kaip laisvės kariai, yra priversti naudoti jėgą prieš priešus, nes jie nepaiso organizacijos narių teisių ir teršia jų garbę. Judėjimo priešai yra tikrieji teroristai – gana dažnas teiginys: „Mūsų smurtas mažytis, palyginus su jų agresija“. Teroristų retorika yra bandoma perduoti atsakomybę už smurtą priešininkams, kurie yra kaltinami žiaurumu, nežmoniškumu ir amoralumu.

Trečiasis retorinis mechanizmas yra skirtas nesmurtinės kalbos vartojimui, stengiantis nuslėpti tikrąjį teroristų veidą. Nors jos ir yra smurtaujančios organizacijos, dauguma iš jų tvirtina, kad siekia taikos susitarimo, kad jų galutinis tikslas yra diplomatinis susitarimas

pasiekiamas derybomis ir represyvosios valdžios tarptautiniu spaudimu.⁸⁰ Tokia informacija dažniausiai siekiama pritraukti daugiau gerbėjų bei tuo pačiu daugiau finansinės paramos.

Internetas taip pat gali būti naudojamas skleisti klaidinančiai informacijai (dezinformacijai), grasinimams ir panašiai, tam, kad sukelti baimę ir bejėgiškumo jausmą. Tai yra daroma paviešinant tam tikras nuotraukas ar filmuotą medžiagą (pavyzdys: amerikiečių žurnalisto Daniel Pearl pagrobimo ir žiaurus nužudymo įrašo išplatšinimas internete). Taip pat prie šio tikslo galima priskirti vadinamosios „kibernetinės baimės“ sukėlimą, t.y. kuomet skelbiama, kokias pasekmes gali sukelti virtualios atakos. Kadangi internetas yra beveik necenzūruotas informacijos šaltinis, pilnas istorijų, nuotraukų, grasinimų ar pranešimų, (nepaisant jų pagrįstumo arba potencialaus poveikio) jis yra ypač tinkamas mažoms organizacijoms paviešinti savo pranešimus ir perdėti išpūsti savo poelgių svarbą.⁸¹

Apibendrinant virtualioje erdvėje pateikiamos informacijos apie bendruomenės turinio ypatumus, galima pastebėti, kad pagrindiniai tikslai yra du: savo bendruomenės išskėlimas, įvaizdžio kūrimas ir priešų (arba likusios visuomenės dalies) kritika, pažeminimas. Pagrindinis interneto privalumas yra labai didelė auditorija bei tai, jog vienoje vietoje galima pateikti ne tik tekstą, bet ir nuotraukas, parsisiųsti garso ir vaizdo medžiagą ir tai atlikti galima su palyginti mažais kaštais.

3.5 Apsikeitimas informacija ir veiklos koordinavimas

Informacijos sklaida uždaroms bendruomenėms svarbi ne tik dėl informacijos apie save pateikimo ar jos rinkimo, tačiau ir dėl galimybės svarbiais duomenimis dalintis tarp narių ar tarp panašaus pobūdžio grupių. Yra keletas priežasčių, paaiškinančių, kodėl moderniosios technologijos, o ypač kompiuterinio tinklo įsteigimas ir palaikymas yra toks naudingas teroristų grupėms. Pirmiausia, naujausios technologijos turi žymiai sumažintą informacijos perdavimo greitį, įgalinantį išskaldytos organizacijos veikėjus greitai komunikuoti tarpusavyje ir efektyviai koordinuoti savo veiklą. Antra, naujosios technologijos sumažina kaštus. Ir trečia, integruotą naudojimąsi kompiuteriu į komunikavimą tarpusavyje, gerokai padidina perduodamos informacijos įvairovę bei sudėtingumą.

Internetas jungia ne tik tos pačios teroristinės organizacijos narius, bet taip pat ir skirtingų grupių narius. Pavyzdžiui, egzistuoja dešimtys puslapių, kurie išreiškia paramą teroristams vykdančiams savo veiklą džihado vardu. Šios svetainės ir susiję forumai suteikia galimybę teroristams iš Čėčėnijos, Palestinos, Indonezijos, Afganistano, Turkijos, Irako, Malaizijos,

---

⁸⁰ WEIMANN, išnaša 65

⁸¹ WEIMANN, išnaša 65

Filipinų ir Libano ne tik keistis idėjomis ir patarimais, bet taip pat ir praktine informacija kaip pasidaryti sprogmenis, įsteigti teroristines grupuotes ir vykdyti atakas.⁸²

Kaip pastebi Weimann, Kerb ir kiti mokslininkai, Al Qaeda veikėjai labai pasitikėjo internetu, planuodami ir koordinuodami 2001 metų rugsėjo 11 išpuolius. Teroristinių operacijų planavimui ir koordinavimui, teroristai naudoja internetinius pokalbių kambarius, keičiasi elektroniniais laiškais, užšifruodami pranešimus įvairiausiais įmanomais būdais (pvz. tekstas užšifruojamas siunčiamuose paveikslukuose). Tam, kad būtų išvengta tokių duomenų skleidimo, internetinės svetainės yra uždarinėjamos, tačiau tai nesutrukdo teroristams jų patalpinti naujuose serveriuose ir toliau tęsti savo propagandinės veiklos.⁸³

Decentralizuoti P2P tinklai, tokie kaip „Gnutella“, „Kazaa“ arba „Freenet“ ypač tinkami palaikyti stiprius socialinius tinklus tokius kaip Al Qaeda. Pagrindiniai mazgai, kurie jungia abi decentralizuoto tinklo puses, savyje nesaugo jokių duomenų apie pusių informacijos turinius. Meta, centrinės ar paskirstytos duomenų bazės nebuvimas, labai supaprastina operacijas, tuo pačiu trukdydamas priešiškam informacijos rinkimui. Anonimiškumas ir užšifravimo technologijos dar labiau komplikuoja procesą, kuris leistų surasti tokius tinklus. Šios savybės daro P2P tinklus ypač efektyvius toms grupėms, kurios nori paslėpti savo komunikacijos kanalus. Vis dėl to, pvz. Al Qaeda labiau linkusi naudoti kitus, tokius kaip pokalbių kambariai, e-grupės, el. paštas, nei P2P komunikacijos kanalus.⁸⁴

Uždaros bendruomenės gerai įvaldė bendravimo virtualioje erdvėje, šifravimo technologijas bei jas pritaikė savo veiklos koordinavimui. Tai, jog įmanoma informaciją (dažnai užkoduotą) perduoti realiu laiku, leidžia bendruomenių nariams operatyviai reaguoti į aktualius įvykius bei išlikti nesusekiamiems. Tokios galimybės labai aktualios neteisėtai veikiančioms bendruomenėms, teroristinėms ar nusikalstamoms grupėms.

3.6 Virtualių bendruomenių formavimas uždarų bendruomenių pagrindu

Nagrinėjant uždarų bendruomenių veiklą virtualioje erdvėje kol kas buvo aptarta daugiau kokiems tikslams šioms bendruomenėms yra naudingas internetas bei su juo susijusios technologijos. Šiame poskyryje bus daugiau dėmesio skiriama bendruomenės persikėlimo į virtualią erdvę galimybės. Visų pirma, bus tiriama, kokios yra sąlygos bendruomenėms išlikti uždaroms bei analizuojamas empirinis uždaros virtualios bendruomenės pavyzdys. Toliau bus tiriama ar bendruomenės tampa atviresnės, liberalesnės, susidūrusios su virtualia erdve.

---

⁸² WEIMANN, išnaša 65

⁸³ WEIMANN, išnaša 65

⁸⁴ KINNIBURGH, išnaša 50, p. 98

Virtualios bendruomenės taip pat gali būti uždaros. Nemažai bendruomenių riboja naujų narių atėjimą naudodami tokius būdus, kaip registracija su pakvietimais, priėmimas tik tam tikrus kriterijus atitinkančių žmonių (pavyzdžiui reikia būti fizikos mokslų daktaru, kad galėtum prisijungti prie virtualios fizikos mokslininkų bendruomenės). Virtuali bendruomenė gali būti uždara jei ji yra formuojama fiziškai egzistuojančios bendruomenės pagrindu. Tokios bendruomenės pavyzdys gali būti tam tikro universiteto absolventai, kada narystės virtualioje bendruomenėje pagrindas ir sąlyga yra universiteto baigimas. Šiuo atveju virtualios bendruomenės uždaramas yra nulemtas objektyvių faktorių. Žinoma, tokia bendruomenė būtų labai didelė, todėl skyla į smulkesnes grupes, tokias kaip vieno kurso ar grupės absolventų.

Vienas iš uždarų virtualių bendruomenių pavyzdžių yra bendruomenė, bendraujanti interneto puslapyje www.mur.lt. Ši bendruomenė jungia žmones, kurie domisi muzika, menu, šiuolaikine jaunimo kultūra ir kitais panašiais dalykais. Nors pačioje susikūrimo pradžioje šios bendruomenės nariais galėjo būti visi norintys, palaipsniui narystės sąlygos buvo griežtinamos, o šiuo metu bendruomenė yra sustabdžiusi naujų narių priėmimą ir yra visiškai uždara. Pradėjus griežtinti narystės sąlygas, naujų narių atranka ir priėmimas buvo vykdomas visų jau esančių narių. Norintis prisijungti prie bendruomenės turėjo atsakyti į anketos klausimus, o atsakymus vertino visi mur.lt nariai, galėjo viešai rašyti komentarus apie anketos atsakymus. Pretendentai buvo priimami tik visų narių pritarimu. Šios bendruomenės rėmuose yra įgyvendinta nemažai priemonių, kurios užtikrina narių išitraukimą į veiklą, bendravimą tarp narių. Pačios bendruomenės viduje yra tam tikrų sričių, kurios yra prieinamos tik daliai narių. Sukurti atskiri forumai „tarp mūsų berniukų“ ir „tarp mūsų mergaičių“, kurie neprieinami kitos lyties nariams. Nuolatiniai moderatoriai, kurie yra ir šios bendruomenės įkūrėjai, yra pagrindinis filtras, per kurį pereina visos puslapyje talpinamos nuotraukos. Moderatoriai taip pat yra atsakingi už forumų priežiūrą. Bendruomenės gyvenimui paįvairinti nuolat organizuojami konkursai (pavyzdžiui fotografijos konkursas „grifų medžioklė“), „mur‘o“ gimtadieniai, narių susitikimai. Yra nusistovėjusi tradicija kiekvieną pirmadienį siųsti vienas kitam laiškus. Bendruomenės nariai bendrauja forumuose, rašo dienoraščius, komentuoja kitų patalpintas nuotraukas. Visa ši informacija yra prieinama tik bendruomenės nariams. Nors registruotų bendruomenės narių yra netoli 500, ne visi vienodai aktyviai dalyvauja forumo veikloje. Pats bendruomenės branduolys — apie 20 žmonių, kurie dažniau nei kiti dalyvauja susitikimuose, bendrauja forumuose. Neaktyvūs nariai palaipsniui šalinami.⁸⁵

Nors mur.lt bendruomenė yra uždara, ji nesiformavo uždaros bendruomenės pagrindu. Bendruomenės koncepcija buvo pakankamai apibrėžta, tačiau pačioje pradžioje prie jos galėjo

---

⁸⁵ Rimantė Veliuonaitė, interviu su bendruomenės nare, 2008 balandžio 23 d.

prisijungti visi norintys. Uždarų virtualių bendruomenių, kurios susiformavo uždarų (tradicinių) bendruomenių pagrindu, pavyzdys gali būti teroristinės organizacijos, bendruomenės, dirbančios su riboto naudojimo informacija, elitinės mokslininkų grupės. Pastarosios dvi bendruomenės virtualia erdve naudojasi daugiausia tam, kad išlaikytų jau esamus ryšius ir palengvintų apsikeitimą informacija. Šio tipo bendruomenėms plėtimasis nėra pagrindinis tikslas. Teroristinės organizacijos, lyginant su bendruomenėmis, dirbančiomis su riboto naudojimo informacija ar elitinėmis mokslininkų grupėmis, yra daug labiau suinteresuotos plėtimusi, naujų narių įtraukimu. Todėl toliau bus detaliau nagrinėjamos teroristinių organizacijų pastangos kurti virtualias bendruomenes ir taip plėsti savo veiklą.

Viena iš priežasčių, kodėl kuriasi teroristinę veiklą remiančios virtualios bendruomenės, yra ta, kad taip išreiškiamas tų grupių pamatinių deklaruojamų vertybių palaikymas. Žinoma, neretai susidaromas iškreiptas teroristinių grupių vaizdas dėl dažnai akcentuojamo religinio pagrindo, laisvės ir vertybių reiškimo įvairiais kanalais (dažniausiai propagandos tikslais, apie kurią jau buvo rašyta ankstesniame skyriuje). musulmonai tradiciškai save pristato kaip priklausančius pasaulinei bendruomenei arba *Ummah*, kuri nėra susieta su valstybių sienomis. Todėl, nepriklausomai nuo tautybės ar etninės kilmės, buvimas musulmonu yra pagrindinė sąlyga priklausyti šiai pasaulinei bendruomenei. Dėl to net ir taikios musulmoniškos grupės, labdaros organizacijos remia kitas islamą išpažįstančias grupes kartais net nesuprasdamos, kad iš tikrųjų remia terorizmą.⁸⁶ Taip pasaulinės virtualios *Ummah* tampa naujų narių, lėšų pritraukimo šaltinis.

Įdomu tai, kad pati teroristinių organizacijų struktūra daugiau remiasi tinklo principu (žr. Priedas 1). Taip veikia dauguma transnacionalinių korporacijų, nevyriausybinių organizacijų, kurios labai išplėtė savo veiklą globalizacijos amžiuje. Tokia struktūra leidžia geriau pasinaudoti tokiomis savybėmis kaip susietumas ir tarpusavio priklausomybė bei apunkina grupės narių susekimą.

Virtualios teroristų bendruomenės taip pat naudojamos ir potencialių narių apmokymams, kad šie vėliau galėtų vykdyti teroristinius aktus. Internetu galima ne tik rasti informaciją kaip pasigaminti sprogmenis, įsigyti ginklų, patekti į Iraką ir kitą aktualią informaciją tačiau ir gauti patarimų iš ekspertų, kurie sutinkami pokalbių kambariuose. Terorizmo tyrimų centro (Terrorism Research Center) atstovo Givner-Forbes teigimu, vienoje iš Al Qaeda priklausančių organizacijų svetainėje yra pateikiama daug mokomosios medžiagos, kaip atlikti teroristinius aktus, kurie pasiteisino Afganistane. Vienas iš „vadovėlių“ buvo apie tai, kaip išgauti sprogstamąsias medžiagas iš raketų ir minų, dar kitame buvo pateikiamas sprogstamųjų medžiagų, kurias galima

---

⁸⁶ KINNIBURGH, išnaša 50, p. 125

įsigyti Vakarų valstybėse, sąrašas.⁸⁷ Svarbu tai, kad dėl plačiai geografiškai išsibarsčiusių teroristinių grupių rėmėjų, tampa lengviau panaudoti taip apmokytus teroristinės grupės narius.

Uždarų virtualių bendruomenių struktūra bei jų narių skaičius yra sunkiai nustatomi. Pastebima, kad pagrindiniai teroristinių grupių nariai (tai yra tie, kurie dalyvauja teroristinės veiklos organizavime) sudaro tik nedidelę dalį visų virtualioje erdvėje sąveikaujančių bendruomenės narių. Didelė dalis bendruomenei priskiriamų narių yra daugiau pasyvūs stebėtojai arba aktyviai dalyvauja propaguojant tam tikras idėjas (tarkim visų musulmonų susivienijimą, baskų valstybės įkūrimą ir kitas), tačiau nėra fiziškai susiję su konkrečia teroristine grupe.

Turint galvoje pakankamai liberalią ir atvirą virtualios erdvės prigimtį, kyla klausimas, ar uždaros bendruomenės, veikdamos šioje erdvėje taip pat taps atviresnės. Viena vertus, bendruomenės sunkiau išlaiko informacijos apie savo veiklą slaptumą, todėl daugiau yra žinoma apie jų veiklą. Tačiau organizavimo, narystės principai išlieka nepakitę (ar kinta labai nedaug). Kaip jau buvo minėta poskyryje apie verbavimą, tokios uždaros bendruomenės, kaip teroristinės, nusikalstamos, uždaros religinės grupės, labai atidžiai renkasi savo nariais, virtualios erdvės pobūdis nei kiek nesumažino naujokų priėmimo sąlygų griežtumo. Taip pat galima pastebėti, kad net ir bendruomenės, kurioms slaptumo reikalavimas nėra reikšmingas, neretai išlaiko uždarumą. Galima pastebėti net ir tokius atvejus, kuomet gana atviros bendruomenės apriboja narystės skaičių bei sugriežtina prisijungimo sąlygas. Tą galima pasakyti apie elitines mokslininkų bendruomenes. Taigi galima teigti, kad bendros tendencijos, kad uždaros bendruomenės taptų atviresnėmis ir liberalesnėmis, nėra.

---

⁸⁷ COLL, Steve; ir GLASSER, Susan B., *Terrorists Turn to the Web as Base of Operations* [interaktyvus], Washington Post Staff Writers, 2005 [žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.] prieiga per internetą: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/05/AR2005080501138.html>>

IŠVADOS

Uždarų bendruomenių analizė šiuolaikinių informacinių ir ryšio technologijų kontekste yra aktuali tyrimų sritis. Sparčiai populiarėjant virtualioms bendruomenėms bei didėjant mokslininkų susidomėjimui jomis, nevertėtų pamiršti ir tradicinių bendruomenių bei galimų jų plėtimosi būdų. Uždarų bendruomenių ir virtualios erdvės ypatumų nagrinėjimas leidžia išskirti ne vieną sritį, kurioje tokios bendruomenės naudojasi naujai atsiradusios erdvės teikiamais privalumais.

Vienas pagrindinių virtualios erdvės teikiamų privalumų — anonimiškumo užsitikrinimo galimybė. Šis ypatumas yra itin aktualus neteisėtai veikiančioms organizacijoms, tokioms kaip teroristinės grupės, nusikalstamos grupuotės. Šio tipo organizacijoms taip pat palankus demokratiškas ir liberalus virtualios erdvės valdymas, tiksliau — griežtos kontrolės nebuvimas. Dengiantis žodžio laisve gali būti platinama šmeižtas, dezinformacija ar prieštaraujanti moralės normoms informacija. Anonimiškumo užsitikrinimas ir kontrolės mechanizmų trūkumas neteisėtoms uždaroms bendruomenėms ypač naudingas renkant lėšas bendruomenės veiklos palaikymui, naujų narių verbavimui bei veiklos koordinavimui.

Globali virtualios erdvės prigimtis labai išplečia apsirūpinimą materialiais bei nematerialiais ištekliais, sukuriama nauji komunikacijos kanalai, išauga informacijos prieinamumas. Taip pat nemažai mokslininkų pastebi, kad, virtualus bendravimas gali padidinti socialinio kapitalo kiekį. Todėl akivaizdu, kad bendruomenės turėtų būti suinteresuotos šio potencialo išnaudojimu, nors to dažnai siekiama nesąmoningai.

Informacijos sklaidos galimybės virtualioje erdvėje uždaroms bendruomenėms svarbios dviem prasmėm: kaip informacijos gavėjoms ir kaip informacijos skleidėjoms. Dėl nepaprastai didelio prieinamos informacijos kiekio bendruomenių nariai ir veiklą koordinuojantys lyderiai gali sekti visame pasaulyje vykstančius įvykius, rinkti duomenis apie priešiškas grupes ir jais remiantis planuoti savo veiklą. Kita vertus, sudaromos palankios sąlygos ir pačioms uždaroms bendruomenėms pateikti informaciją apie save, savo tikslus, ideologiją ir kitas svarbias detales. Virtuali erdvė ir ypač pasaulinis žiniatinklis suteikia didesnę auditoriją nei kiti komunikacijos kanalai (spauda, radijas, televizija ir kiti). Be to, informacijos pateikimas nereikalauja labai didelių finansinių ar laiko resursų. Su minimaliomis išlaidomis galima ne tik pateikti bendrą medžiagą tekstiniu formatu, bet ir nuotraukas, garso ir vaizdo įrašus. Patrauklus informacijos pateikimo būdas formuoja bendruomenės įvaizdį bei sudaro geresnes galimybes pritraukti naujus narius.

Virtuali erdvė ir ypač bendravimui skirtos technologijos, tokios kaip pokalbių kambariai, įvairios sinchroninio bendravimo programos, uždaroms bendruomenėms yra naudingos koordinuojant savo veiklą su geografiškai nutolusiais padaliniais, dalinantis slapta šifruota informacija. Uždarų bendruomenių šalininkai, kurie yra pagrindinė bazė verbuojant naujus narius, neretai susiburia į virtualias bendruomenes. Šiose bendruomenėse ne tik dalinamasi mintimis apie religines ir politines pagrindinės bendruomenės veiklos sritis, bet ir praktine informacija (pvz. kaip pasigaminti sprogstamąjį ginklą). Nors atrodytų, kad informacijos dalinimasis vyksta gana atvirai, tačiau pati bendruomenių struktūra išlieka uždara.

Šis darbas vertingas tiek teorine, tiek empirine prasme. Pasirinkti praktiniai uždarų bendruomenių pavyzdžiai leidžia geriau suprasti teorines uždarų bendruomenių ir virtualios erdvės analizės galimybes. Vis dėlto reikia pabrėžti, kad pasirinktas nagrinėjimo būdas ir pavyzdžiai atskleidžia tik dalį sudėtingų socialinės sąveikos bendruomenėse aspektų, o virtualios erdvės ypatumai analizuoti tik tie, kurie yra aktualūs užsibrėžtam tikslui bei uždaviniams pasiekti.

Atliktas tyrimas padėjo išryškinti keletą svarbių problemų, kurios reikalauja tolesnių tyrimų. Visų pirma, reikėtų tirti technines bendravimui skirtų technologijų galimybes užkirsti kelią netinkamos informacijos sklaidimui. Tai apimtų rasinės, tautinės, religinės neapykantos skatinimo prevenciją, asmens duomenų apsaugą. Taip pat reikėtų tirti, kaip apsaugoti slaptą, su nacionaliniu saugumu susijusią informaciją, kad ši nepatektų teroristinėms organizacijoms. Šiame tyrime apsiribota teroristinių organizacijų bei naujųjų religinių judėjimų detalesne analize, tačiau vertėtų nepamiršti, kad yra ir kitų pavyzdžių, kurių empiriniai tyrimai labai praturtintų jau esančią teoriją.

Virtual space — new area for closed communities to develop (summary)

The objective of this master writing is to analyze how closed communities use qualities of virtual space in order to develop. To achieve this objective, following tasks are being implemented: to ascertain what qualities are common for closed communities; to examine characteristics of virtual space that can condition development of closed communities; to present the classification of virtual communities; to analyze various possible objectives which closed communities implement in virtual space. Several important conclusions are drawn according to the conducted survey. First of all, a possibility to ensure anonymity and little control over the resources of information in virtual space are very relevant aspects, especially for illegal organizations such as terrorist or crime networks. These qualities of virtual space are very important in fundraising, recruiting new members and coordinating operations. Secondly, remarkably big resources of information those are accessible for all internet users enable members of communities to track important events all over the world, to collect information about hostile groups and plan its activities. Besides, new opportunities for closed communities to present themselves, information about its objectives, ideological base and other important details are also capacitated. The audiences which can have access to shared information are remarkably big in comparison with other media channels. Information presentation does not require big financial resources and enable to put texts, pictures, video and audio data in one place. Moreover, technologies for communication via virtual space (such as chat rooms, various programs for synchronous communication) are relevant for closed communities too. Such technologies empower communities' members coordinate activities with geographically dispersed subdivisions, share information (usually secret and enciphered). This master writing is relevant both for theoretical and practical reasons. Analysis of closed communities using technological approach is useful for all who are interested in latest development in society and communities: communication specialists, sociologists, psychologists and other.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. BLANCHARD, Anita, *Into the Blogosphere Rhetoric, Community, and Culture of Weblogs Blogs as Virtual Communities Identifying a Sense of Community in the Julie-Julia Project* [interaktyvus], 2003 [žiūrėta 2008 m. balandžio 12 d.] prieiga per internetą <http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/blogs_as_virtual.html>
2. BLANCHARD, Anita; ir HORAN Tom, *Virtual Communities and Social Capital* [interaktyvus], 2000 [žiūrėta 2008 m. balandžio 9 d.], p. 14 prieiga per internetą <<http://www.idea-group.com/downloads/excerpts/garson.pdf>>
3. BUGDINAITĖ, Vaida, *Virtuali erdvė ir jos įtaka žmogui* [interaktyvus], 2000 [žiūrėta 2008 m. sausio 18 d.] prieiga per internetą <<http://mm.mch.mii.lt/MM/Darbai/Kaunas/vaida/virtuali.htm>>
4. BURNETT, Gary, *Information exchange in virtual communities a typology* [interaktyvus], Information Research, 2000 [Žiūrėta 2008 m. kovo 25 d.] prieiga per internetą: <<http://informationr.net/ir/5-4/paper82.html>>
5. BUTKEVIČIENĖ, Eglė; ir RINKEVIČIUS, Leonardas, Bendruomenės sampratos kaita: bendrija virtualioje erdvėje, *Socialiniai mokslai*, 2006, nr. 3, p. 53
6. CHEN, Hsinchun, *How terrorists use the internet* [interactive], 2007 [žiūrėta 2008 balandžio 12 d.] prieiga per internetą <<http://www.abc.net.au/rn/scienceshow/stories/2007/1885902.htm>>
7. COLL, Steve; ir GLASSER, Susan B., *Terrorists Turn to the Web as Base of Operations* [interaktyvus], Washington Post Staff Writers, 2005 [žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.] prieiga per internetą: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/05/AR2005080501138.html>>
8. EMERSON, Steven, *Fund-Raising Methods and Procedures for International Terrorist Organizations*, [interaktyvus], 2002, [žiūrėta 2008 m. kovo 19 d.] prieiga per internetą: <www.au.af.mil/au/awc/awcgate/congress/021202se.pdf>
9. FIELDMAN, Robert S., *Understanding psychology*, New York : McGraw-Hill Book Co, 1987
10. FURNHAM, Adrian, *The psychology of behaviour at work : the individual in the organization*, New York: Psychology Press, 2005
11. FURNHAM, Adrian, *The psychology of behaviour at work : the individual in the organization*, New York: Psychology Press, 2005

12. GUIMOND, S.; DIF, S.; ir AUPY, A. Social identity, relative group status and intergroup attitudes: when favourable outcomes change intergroup relations . . . for the worse. *European Journal of Social Psychology*, 2002, vol. 32, p. 739–760
13. HAMILTON, J ., et al. *Why do some online communities work? Revealing the secrets with social and cognitive psychology* , 2007
14. JAMES, Leon, *Cyberpsychology: Principles of Creating Virtual Presence* [interaktyvus], 2003 [Žiūrėta 2008 m. kovo 14 d.] prieiga per internetą:
<<http://www.soc.hawaii.edu/LEONJ/leonj/leonpsy/cyber.html>>
15. JAV Kukluksklano organizacijos interneto svetainė [žiūrėta 2008 m. balandžio 16 d.] prieiga per internetą: <<http://www.kkkk.net>>
16. KIM, Amy J., *Community-Building On The Web* [interaktyvus], Peachpit Press, 2000 [žiūrėta 2008 m. kovo 4 d.] prieiga per internetą:
<<http://www.naima.com/community/index.html>>
17. KINNIBURGH, James B., *Who Networks? The Social Psychology of Virtual Communities* [interaktyvus], 2004, p. 24, [žiūrėta 2008 m. vasario 9 d.] prieiga per internetą: <<http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA424944&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>>
18. KREBS, Valdis E., *Uncloaking Terrorist Networks* [interaktyvus], 2002 [žiūrėta 2008 m. vasario 9 d.] prieiga per internetą:
<http://firstmonday.org/issues/issue7_4/krebs/index.html>
19. LAURA, G. E.; SMITH, P.; ir POSTMES, T. Intra-group interaction and the development of norms which promote inter-group hostility. *European Journal of Social Psychology*, 2007
20. *Ošo meditacijos centro Ojas internetinė svetainė* [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. sausio 28 d.] prieiga per internetą:
<http://www.dhyan.lt/index1.php?Show=*ojas.htm&Sk=4&LAN=1 >
21. *Paieškos internete ypatumai* [interaktyvus], [Žiūrėta 2008 m. kovo 25 d.] prieiga per internetą: <<http://distance.ktu.lt/cdk/courses/2734/fcontent.html>>
22. Pasaulinė interneto vartotojų statistikos duomenų bazė, [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. balandžio 16 d.] prieiga per internetą: <<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>
23. PAUKŠTYS, Ignas, *Kas yra terorizmas?*, [interaktyvus] 2007, [Žiūrėta 2008 m. kovo 14 d.] prieiga per internetą < <http://www.geopolitika.lt/?artc=212>>

24. PILIBAITYTĖ, Vaida, *Internetas - šimtai draugų ir jokių taisyklių* [interaktyvus], 2008 [žiūrėta 2008 m. balandžio 17 d.] prieiga per internetą <<http://www.elektronika.lt/articles/events/11070/>>
25. PORTER, Constance Elise, *A Typology of Virtual Communities: A Multi-Disciplinary Foundation for Future Research* [interaktyvus], 2004, [žiūrėta 2008 m. vasario 7 d.] prieiga per internetą: <<http://jcmc.indiana.edu/vol10/issue1/porter.html>>
26. *Psychological Sense of Community: Theory of McMillan & Chavis (1986)* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. kovo 20 d.] prieiga per internetą: <<http://www.umbc.edu/promise/documents/Community,%20Psychology,%20Psychological,%20Sense%20of%20Community%20Theory%20of%20McMillan,%20Chavis%201986.htm>>
27. PUTNAM, Robert D.; LEONARDI, Robert; ir NANETTI Raffaella Y. *Kad demokratija veiktų : pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*, Vilnius : Margi raštai, 2001
28. RHEINGOLD, Howard, *The Virtual Community* [interaktyvus], 1 skyrius [žiūrėta 2008 m. kovo 10 d.] prieiga per internetą: <<http://www.rheingold.com/vc/book/1.html>>
29. Rimantė Veliuonaitė, interviu su bendruomenės nare, 2008 balandžio 23 d.
30. ROBBINS, Stephen P., *Organizacinės elgsenos pagrindai*, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2003
31. RUBCOV, Dmitrij, *Virtualios bendruomenės kūrimas ir formavimas* [interaktyvus], Bakalauro darbas, 2005 [žiūrėta 2008 m. vasario 7 d.] prieiga per internetą <www.kf.vu.lt/~regis/5/kbsm/kurs/dr_vivb4.doc>
32. RYAN, Nick, *The gospel of the web* [interaktyvus], 2000 [žiūrėta 2008 m. kovo 15 d.] prieiga per internetą: <<http://www.guardian.co.uk/technology/2000/mar/23/religion.internet>>
33. SMITH, M. K., Community. [interaktyvus] *The encyclopedia of informal education*, 2001, [Žiūrėta 2008 m. balandžio 14 d.] prieiga per internetą: <<http://www.infed.org/community/community.htm>>
34. SRAUNIUS, Arūnas, *Interneto spindesys ir skurdas* [interaktyvus], Pranešimas Žinių radijuje, 2007 m. rugpjūčio 2 d. [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www.ziniur.lt/apie/pranesimai?item=1367>>
35. SULER, John, *The Psychology of Cyberspace* [interaktyvus], Identity Management in Cyberspace, 2000 [žiūrėta 2008 m. vasario 24 d.] prieiga per internetą: <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/identitymanage.html>>

36. SULER, John, *The Psychology of Cyberspace* [interaktyvus], Deviance in Online Communities, 1997, [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/badboys.html>>
37. SULER, John, *The Psychology of Cyberspace* [interaktyvus], Overview and Guided Tour, 2005 [žiūrėta 2008 m. vasarion 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/overview.html>>
38. WIKIPEDIJA, *Orkut* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. balandžio 10 d.] prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Orkut>>
39. WALKER, James K., *Cults and New Religious Movements in Cyberspace* [interaktyvus], 1998 [žiūrėta 2008 m. vasario 19 d.] prieiga per internetą: <<http://www.watchman.org/cults/virtualreligion.htm>>
40. WEIMANN, Gabriel, *www.terror.net. How Modern Terrorism Uses the Internet* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. balandžio 12 d.] prieiga per internetą: <<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr116.html#intro>>
41. WHITTAKER, Steve; ISAACS Ellen; ir O'Day, Vicki., *Widening the net. Workshop report on the theory and practice of physical and network communities* [interaktyvus], 1997 [Žiūrėta 2008 m. vasario 25 d.] prieiga per internetą: <<http://bulletin.sigchi.org/1997/july/reports-1/whittaker/>>
42. WIKIPEDIA, *Virtual community* [žiūrėta 2008 m. vasario 13 d.] prieiga per internetą <http://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_community>
43. WIKIPEDIA, *Cyberspace* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. vasario 1 d.] prieiga per internetą: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Cyberspace>>
44. WIKIPEDIA, *Video conference* [interaktyvus], [žiūrėta 2008 m. kovo 4 d.] prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Videoconferencing>>
45. WOODS, Andrew F.; ir SMITH Matthew J., *Online Communication: Linking Technology, Identity and Culture*, 2 leid., London: Lawrence Erlbaum Associates, 2005

Priedas 1: Teroristinės grupės Al Qaeda tinklo dalis

Šaltinis: KREBS, Valdis E., *Uncloaking Terrorist Networks* [interaktyvus], First Monday, 7 (4) 2002, [žiūrėta 2008 m. kovo 29 d.], prieiga per internetą:
<http://firstmonday.org/issues/issue7_4/krebs/index.html>